

ANALİZ

EYLÜL 2017 SAYI: 218

ASİMETRİDEN EŞİT ORTAKLIĞA TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ

ENES BAYRAKLI, KAZIM KESKİN, ZELİHA ELİAÇIK

ASİMETRİDEN EŞİT ORTAKLIĞA TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ

ENES BAYRAKLI, KAZIM KESKİN, ZELİHA ELİAÇIK

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Hasan Suat Olgun
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
YAPISAL SORUNLAR	10
KONJONKTÜREL SORUNLAR	23
FIRSATLAR VE İŞ BİRLİĞİ ALANLARI	26
SONUÇ	35

YAZARLAR HAKKINDA

Enes Bayraklı

Viyana Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü lisans mezunu olan Enes Bayraklı, aynı üniversitede Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladı. 2009-2010 yılları arasında İngiltere Nottingham Üniversitesi'nde doktora tezi için araştırmalarda bulundu. 2011-2013 yılları arasında Londra Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nde uzman ve müdür yardımcılığı pozisyonunda çalıştı. Aynı dönem içerisinde 2012 Ağustos-Aralık ayları arasında kurucu müdür olarak Bükreş ve Köstence Yunus Emre Türk Kültür Merkezlerinde görev aldı. 2013 yılından beri Türk-Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü öğretim üyesidir. Çalışma alanları arasında Türk dış politikasının dönüşümü, dış politika analizi, Alman siyaseti ve dış politikası bulunmaktadır.

Kazım Keskin

1993 yılında Galatasaray Lisesi'ni bitiren Keskin, lisans eğitimini Viyana Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde, yüksek lisansını da aynı fakülte ve bölümde "İnsan Haklarının Uluslararası İlişkilerde Araçsallaştırılması: 2. Körfez Savaşı Örneği" konulu teziyle tamamladı. İyi derecede Fransızca ve Almanca bilen Keskin, Avusturya ve Almanya iç siyaseti üzerine çalışmakta olup halen Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir.

Zeliha Eliaçık

İlk, orta ve lise eğitimini Türkiye'de tamamladıktan sonra Almanya'nın Ruhr Bochum Üniversitesi'nde Oryantalistik ve Siyaset Bilimi bölümlerinden (çift ana dal) mezun olan Zeliha Eliaçık, "İsrail Devletinin Kuruluşundan Günümüze Yemen Yahudilerinin Sosyal ve Hukuki Statüleri" isimli saha çalışmasıyla aynı üniversitede yüksek lisansını tamamladı. Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) bursuyla Suriye, Yemen ve Ürdün'de dört buçuk yıl süreyle alan çalışmalarında ve akademik görevlerde bulundu. Son olarak Alman-Ürdün Üniversitesi'nde öğretim görevlisi ve kültür işleri sorumlusu olarak çalıştı. SETA İstanbul Avrupa Araştırmaları Direktörlüğü'nde Araştırma Asistanı olarak göreve başlayan Eliaçık, ağırlıklı olarak Şarkiyat (Oryantalistik), Müslüman ve Avrupa toplumlarında azınlıklar, Alevilik, modern toplumlarda sekülerizm ve dindarlık ile Almanya'nın İslam siyaseti alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

ÖZET

Son dönemde Almanya-Türkiye ilişkilerinde yaşanan gerginlikler özellikle 24 Eylül Pazar günü yapılacak seçimler öncesinde Almanya'nın ana gündem maddelerinden birini oluşturuyor. Bu çalışma, tarihi çok eskiye dayanan, köklü Almanya-Türkiye ilişkilerini tüm boyutlarıyla analiz etmektedir.

Alman-Türk ilişkilerinin tarihi seyri içinde analiz edildiği çalışmada iki ülke arasında yaşanan sorunlar, yapısal ve konjonktürel olarak iki kategoride incelenmekte; dönemsel ve geçici etkenlere bağlı bu çatışma alanlarının ortaya çıkması ve çözümlenmesinde her iki ülke arasındaki ilişkinin keyfiyet ve mahiyetini belirleyen temel faktörlere vurgu yapılmaktadır. İkili ilişkilerde devletlerin reflekslerine sirayet eden yapısal sorunların belirleyiciliğinin vurgulandığı analizde bu sorunların ortaya çıkmasındaki temel etken olan "asimetrik ilişki biçimi" ve bu ilişkinin özellikle AK Parti iktidar döneminde Türkiye'nin eşit ortaklık talebi doğrultusunda değişen dinamiğine dikkat çekilmektedir.

İki ülke arasında yaşanan sorunların, insan hakları ve değerler tartışmaları, PKK ve terör desteği, Almanya'daki Türkiye karşıtı lobinin Türk aktörleri, Türkiye'nin AB üyeliği, Almanya'daki Türk toplumunun yaşadığı sorunlar ve aşırı sağ gibi başlıklar altında değerlendirildiği analizde iki ülke arasındaki iş birliği noktaları ise özellikle ekonomi ve güvenlik başlıkları çerçevesinde masaya yatırılmaktadır. Çalışmanın sonuç kısmında ise ikili ilişkilerin iyileştirilmesi bağlamında bazı önerilerde bulunmaktadır.

Bu çalışma tarihi çok eskiye dayanan, köklü Almanya-Türkiye ilişkilerini tüm boyutlarıyla analiz etmektedir.

GİRİŞ

Almanya ekonomik, toplumsal ve kültürel açılardan bakıldığında Türkiye'nin en yoğun ilişkilere sahip olduğu ülkelerin başında gelmektedir. Bu çerçevede Türkiye en fazla ihracatı Almanya'ya gerçekleştirmekte, yurt dışında yaşayan en fazla Türkiye kökenli nüfusa Almanya ev sahipliği yapmakta iken Türkiye'ye gelen turistler arasında Alman turistler bazı yıllarda birinci bazı yıllarda ise ikinci sırada yer almaktadır. İki ülke kültürel olarak da çok yoğun ilişkilere sahiptir. Buna rağmen son dönemde Türkiye ile Almanya arasındaki ikili ilişkilerde bir güven bunalımının yaşandığı açıktır.

Son dönemde ortaya çıkan gerginlik göz ardı edilecek olursa Türk halkı Almanya'ya karşı genelde olumlu bir algıya sahip olmuştur. 1880'lerde Osmanlı ordusunun modernleştirilmesi amacıyla Alman İmparatorluğu ile başlatılan iş birliği,¹ Cumhuriyet dönemi boyunca artan ticari ve kültürel ilişkilere ek olarak Almanya'ya işçi göçüyle birlikte farklı bir boyut kazanmıştır.

1. Gültekin Yıldız, "Birinci Dünya Savaşında Türk-Alman Askeri İttifakı: Silah Arkadaşlığı mı Menfaat Ortaklığı mı?", https://www.academia.edu/9698443/Birinci_Dunya_Savasinda_Turk-Alman_Askerii_Ittifaki_Silah_Arkadasligi_mi_Menfaat_Ortakligi_mi, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

Türk-Alman ilişkilerinin, devletler arasındaki ilişkilerin doğasına aykırı bir biçimde "silah arkadaşlığı" ya da "tarihi dostluk" olarak anılmasının nahifçe bir tutum olduğu ortadadır. Söz konusu değerlendirmenin zayıflığının en önemli göstergelerinden birisi siyasal birliğini gecikmeli olarak tamamlayabildiği için sömürge edinme yarışında geride kalmış olan Almanya'nın, Osmanlı ile olan ilişkilerini henüz sömürgeleştirilmemiş Osmanlı toprakları üzerindeki çıkarları doğrultusunda belirlediği gerçeğidir. Bu dönemde her iki devletin de birbirine yakınlaşma siyaseti gütmemesinin bir diğer nedeni de Fransa, İngiltere ve Rusya'yı dengelemek adına bir müttefike duyulan ihtiyaçtır.²

Yüz yıllık bir zaman diliminin ardından içinde bulunduğumuz dönemde Berlin'in Ankara'ya yönelik politikasında radikal bir paradigma değişikliği yaşanırken, Türkiye açısından da Almanya algısı büyük bir değişim geçirmiş ve eskisiyle neredeyse taban tabana zıt bir görünüm arz etmeye başlamıştır. Bu bağlamda Türkler açısından içinde bulunduğumuz şartlarda yüz yıl önce tek tarafı olarak zihinlere nakşedilen "silah arkadaşlığı" ve "tarihi dostluk"tan eser kalmadığını ifade etmemiz yerinde olur. Almanya'nın Gezi Parkı Şiddet Eylemleri'nden sonra Türkiye'ye karşı takındığı negatif tutum 15 Temmuz darbe girişimi sonrası FETÖ üyelerine kucak açan açık bir husumet politikasına dönüşmüştür.

2. Kemal İnat, "Dinleme Skandalı Gölgesinde Türk-Alman İlişkileri", *SETA Perspektif*, Sayı: 67, (Eylül 2014).

1998-2005 yılları arasında iktidar olan Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD)–Yeşiller koalisyon hükümetinin izlemiş olduğu olumlu ve Türkiye’yi göz hizasında bir partner olarak kabul etmeye başlayan politikasını ara dönem olarak kabul edecek olursak, Alman hükümetleri siyasal açıdan Türk hükümetlerini eşit ortaklar olarak hiçbir zaman kabul etmek istemediler. Devletler arasında söz konusu eşitsizlik temelinde vücut bulan ikili ilişkilerin sağlıklı bir mecrada yürütülebilmesinin imkansızlığı ise izahı varestedir.

Geçtiğimiz ayın ortalarında Almanya Dışişleri Bakanı Sigmar Gabriel’in Alman vatandaşı Peter Steundtner’nın Büyükkada’da ajanlık iddiasıyla tutuklanmasının ardından tatilini bölerek yaptığı Türkiye açıklaması, Ankara-Berlin ilişkilerinde son dönemde yaşanan gerginlikleri somut yaptırım ve tehditlere dönüştürmesi bakımından bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Nitekim Gabriel’in açıklamaları sonrası Alman basınında Almanya’nın Türkiye ile köprüleri attığı yönünde yorumlara yer verilmiştir. Gabriel’in Ankara’ya ultimatö niteliği taşıyan açıklamalarında Alman şirketlerinin Türkiye’ye yaptıkları ihracat ve yatırımlar için Berlin tarafından verilen Hermes kredi garantisinin gözden geçirileceği bilgisi yer almıştır. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği (AB) ülkelerine de Türkiye’ye ekonomik yaptırımlar uygulamaları yönünde çağrıda bulunması Berlin’in Ankara’ya yönelik izlediği baskı ve kontrol politikasının somut adımları niteliğindedir. Yaşanan bu son krizde Almanya, Türkiye’ye karşı özellikle

ekonomi ve AB enstrümanlarını kullanarak bir tehdit ve baskı politikası izlemiştir. Ayrıca Türkiye’ye gidecek Alman vatandaşlarına güvenlik uyarısında bulunulması, uzun süredir Alman kamuoyunda oluşturulmaya çalışılan Türkiye’yi üçüncü sınıf bir kriz bölgesi olarak resmetme çabası doğrultusundaki bir algı operasyonudur.

İki ülke arasında büyükelçilere alışılmadık dışarıda sık sık nota verilmesi ile kendisini gösteren siyasi gerginlik, 24 Eylül’de genel seçimlere hazırlanan Almanya’da hala ilk gündem maddelerinden birini oluşturuyor. Almanya’nın, Türkiye’de 1990’lı yıllarda PKK’ya karşı yürütülen mücadeleye insan haklarını gerekçe göstererek karşı çıktığı ve Türkiye’ye askeri ambargo uyguladığı dönemde dahi bugünkü sert söylemlerde bulunmadığı düşünüldüğünde son yaşanan gelişmeleri olağan görmek mümkün değildir. Bu noktada hem 16 Nisan referandumu esnasında hem de 24 Eylül’de yapılacak olan Almanya genel seçimleri çerçevesinde Alman siyasetçilerin Türkiye’yi Alman iç siyasetinin önemli bir gündem maddesi haline getirmeleri, yaşanan krizin daha sert ve saldırgan bir üslupla tartışılmasına neden olmuştur. Öyle ki 3 Eylül tarihinde Merkel ve Schulz arasında gerçekleştirilen TV düellosunda Türkiye’nin ana gündem maddesi olması ve ülkenin iç meselelerinin neredeyse hiç konuşulmaması, Alman kamuoyunda tepkilere neden olmuş ve sosyal medya mecralarında Almanya’nın esas gündemine dair soruların yer aldığı bir kampanya başlatılmıştır. Bu tartışma esnasında her iki siyasetçinin de

Türkiye’yi iç seçim malzemesi haline getirerek kimin daha sert bir Türkiye politikası izleyeceği üzerinden seçim yarışında öne geçmeye çalıştığı görülmektedir.³

İki ülke arasında konjonktürel olarak ortaya çıkan krizleri asimetrik ilişki biçiminden eşit ortaklığa geçişin bir sancısı olarak okumak mümkündür.

Türk-Alman ilişkilerinin tarihi ve bugünkü seyri göz önüne alındığında ilişkilerin niteliğini belirleyen ve iki ülke arasındaki çatışma noktalarını oluşturan sorunları “yapısal” ve “konjonktürel” olarak iki kategoride ele almak mümkündür. İki ülke ilişkilerinin başladığı 19. yüzyıldan bu yana çözülemediği için süreklilik arz eden bazı yapısal sorunların yanı sıra kısa vadede oluşan dönemsel ve güncel faktörlerin etkin olduğu konjonktürel kriz alanları da mevcuttur. Dönemsel ve geçici etkenlere bağlı bu çatışma alanlarının ortaya çıkması ve çözümlenmesinde her iki ülke arasındaki ilişkinin keyfiyet ve mahiyetini belirleyen ve ikili ilişkilerde devletlerin reflekslerine sirayet eden yapısal sorunların belirleyiciliği göz ardı edilmemelidir. Almanya ve Türkiye ilişkilerinde gözlemlenen yapısal sorunlar aynı zamanda iki ülkenin birbirleriyle ilişki kurma biçimine, dönemsel bazı sorunlarla baş etme ve birbirlerini algılama şekillerine de etki etmektedir.

3. “Schulz Überrascht SPD mit Hartem Türkei-Kurs”, *FAZ*, 4 Eylül 2017.

YAPISAL SORUNLAR

Asimetrik İlişki Biçimi

Türk-Alman ilişkilerinin yakın tarihi incelendiğinde Almanya’nın, Türkiye’nin AB üyelik sürecinde takındığı isteksiz ve ikircikli tutum, PKK’ya verilen örtülü ve açık destek, sürekli ısıtılarak gündemde tutulan ve bazı Alman bilim adamlarınca da şüpheyle yaklaşılan⁴ sözde Ermeni Soykırımı’nın tanınması, Almanya’da yaşayan Türk toplumunun entegrasyon maskesi altında asimile edilerek Türkiye ve kültürel kimlikleriyle bağlarının koparılmaya çalışılması ve giderek güçlenmekte olan aşırı sağ ve radikal grupların şiddet faaliyetlerinin devlet tarafından önlen(e)miyor oluşu gibi meseleler, ikili ilişkilerin daimi kriz noktalarını oluşturmaktadır.

2016 yılının Haziran ayında sözde Ermeni Soykırımı’nın Alman Parlamentosunda kabul edilmesi ve 15 Temmuz darbe girişimine karşı Almanya’nın şüpheli bir yaklaşım sergileyerek Türkiye’nin milli güvenlik sorunu haline gelen FETÖ ile mücadele noktasında Türkiye’ye destek vermekten kaçınması; hatta kilit FETÖ mensuplarına siyasi sığınma şemsiyesi sağlaması yeni kriz noktaları yaratmış ve zaten güvensiz bir zeminde yürüyen ilişkilerin daha da gerilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda OHAL döneminde Alman kamuoyunda zirveye ulaşan Türkiye aleyhtarları kara propaganda iki ülke arasındaki ilişkileri geren bir başka unsur olarak zikredilebilir.

4. Boris Schopper, “Austritt aus Partei wegen CDU- Haltung zur Armenienfrage”, *Westfalen Post*, 19 Mayıs 2015.

Geçmişten bu yana siyasi, tarihsel, ekonomik ve toplumsal bağlar sebebiyle Türkiye ve Almanya her zaman birbirleri için stratejik öneme sahip müttefik ülkeler olmuşlardır. Buna rağmen iki ülke arasında tarihi Birinci Dünya Savaşı'na dayanan, Almanya'ya Osmanlı bürokrasisinde nüfuz alanları açan ve sonraki dönemlerde Almanya'daki kalıcı Türk varlığının mevcudiyeti ile pekişen iyi ilişkiler, reel politik çıkar çatışmalarının yaşandığı bazı dönemlerde yerini gerginliklere bırakmıştır. Bu kriz ve gerginliklerin esas nedeni Almanya'nın ikili ilişkilerde dominant unsur olarak öne çıkması ve Türkiye'ye karşı yürüttüğü nüfuz politikasıdır. Bu bağlamda Türk-Alman ilişkileri tasvir edilirken Almanya'nın ekonomik manada yayılcı Lebensraum stratejisini yürütmesine imkan sağlayan asimetrik bir ilişki modelinden bahsedilebilir.⁵

Son dönemde Alman kamuoyunda görülen Türkiye karşıtı kara propagandanın neden bu dönemde ve bu yoğunlukta yürütüldüğü sorusunun cevabını, bu asimetrik güç ve etki dağılımında yaşanan değişikliklerde aramak yanlış olmayacaktır. Nitekim Türkiye'nin AK Parti iktidarı ile başlayan ve bölge ülkeleri ile iş birliğine dayalı aktif ve etkin dış politikası 2010 yılında Batı kamuoyunda eksen kayması tartışmaları yapılmasına neden olmuştur. Bu dönemde uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin yüzünü bölge

ülkelerine dönmek suretiyle Batı'dan yüz çevirdiği ve kendine yeni siyaset alanları aradığı tezlerinin konuşulmaya başlandığı görülmektedir.⁶ Türkiye'nin son on beş yılda kat ettiği ekonomik ve siyasi büyüme ve dönüşüme paralel olarak, uluslararası arenada kendi menfaatlerini önceleyen ve giderek bağımsızlaşan siyasetinden Almanya'nın memnuniyet duymadığı açıkça ortadadır. Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında dünya siyasetinde söz sahibi olan ülkelerin hem kendi aralarındaki güç savaşı hem de bölgedeki güç ve nüfuz arayışlarında kullandıkları elverişli bir araç ülke olma rolünden çıkmaya başlamasıyla birlikte, uluslararası mecralarda Türkiye aleyhine bir kara propaganda başlatılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin bölgedeki Arap ülkeleri hem de diğer bölge güçleriyle ilişkilerini geliştirmesi, stratejik bir ortak olarak bölgede Türkiye'ye ihtiyaç duyan Almanya'yı endişelendirmektedir. Ankara'nın bağımsızlaşma yolunda izlediği siyasetle Almanya'daki Türkiye aleyhtarı kara propaganda arasında bir paralellik olduğu görülmektedir. Özellikle daha istikrarlı ve güçlü bir yönetimi, buna ilaveten Türkiye'nin siyaset ve bürokrasideki güç ve bağımsızlık politikasını yapısal bir sistem değişikliği ile pekiştirmeyi öngören başkanlık sistemi tartışmalarında ve 16 Nisan referandumunda Almanya'nın doğrudan taraf tutması bu çerçevede değerlendirilebilir.

İki ülke arasında konjonktürel olarak ortaya çıkan krizleri asimetrik ilişki biçimi

5. İsmail Ediz, "Tarihten Günümüze Türk Alman İlişkilerine Eleştirel Bir Bakış", *Türk Dış Politikası Yılı 2015*, der. Burhanettin Duran ve Kemal İnat, (SETA Yayınları, İstanbul: 2016), s. 47; Enes Bayraklı, "Nazizm Refleksi ve Almanya'nın Eski Türkiye Özlemi", *Star Açık Görüş*, 11 Mart 2017.

6. Michael Thumann, "Lest die Bilanzen, Nicht den Koran!", *Dei Zeit*, 8 Temmuz 2010.

minden eşit ortaklığa geçişin bir sancısı olarak okumak mümkündür. Yaşanan bu krizler esnasında Türkiye'nin kendini eşit bir ortak olarak konumlandırmasına direnen Almanya'nın, semboller üzerinden bir savaş yürüttüğü açıktır. Özellikle Alman parlamenterlerin İncirlik Üssü'ne yapacakları ziyaret nedeniyle ortaya çıkan kriz, bunun en açık göstergelerinden biridir. Yine bu çerçevede Türk siyasilerin Almanya'daki Türk toplumuyla buluşmasının engellenmeye çalışılması da Türkiye'nin eşitlik ilkesine dayalı ve asimilasyona direnen diaspora politikasına bir tepki niteliğindedir. İlişkilerde yaşanan bu paradigma değişimini göz ardı ederek yalnızca kriz olarak öne sürülen konjonktürel meselelere odaklanmak, meselenin temelinde yatan esas sorunun gözden kaçmasına neden olacaktır. Bunun yanı sıra Almanya'nın Türkiye'yi son dönemde uluslararası arenada yeniden tesis etmeye çalıştığı hegemonik gücün önünde bir engel olarak gördüğü ve bu nedenle AB'yi ve ekonomik yaptırımları araçsallaştırarak baskı kurmaya çalıştığı da açıktır.⁷ Nitekim 3 Eylül tarihinde Merkel-Schulz arasında gerçekleşen seçim düellosunda SPD lideri Schulz, seçildiği taktirde Türkiye ile AB üyelik müzakerelerini derhal sonlandırmayı vaat ederken, Merkel ekonomik yaptırımları Türkiye'yi kontrol altına almak için bir

7. Enes Bayraklı, "Almanya'nın İncirlik Takıntısının Arka Planı", Fikiryat, 7 Haziran 2017, <http://www.fikiryat.com/yazarlar/enes-bayrakli/2017/06/07/almanyanin-incirlik-takintisinin-arka-planı>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017); Enes Bayraklı, "Türk-Alman İlişkilerinde Paradigma Değişimi", Fikiryat, 21 Temmuz 2017, <http://www.fikiryat.com/yazarlar/enes-bayrakli/2017/07/21/turk-alman-iliskilerinde-paradigma-degisimi>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

baskı ve yaptırım aracı olarak gördüğünü açıkça dile getirmiştir.⁸

İnsan Hakları ve Değerler Tartışması

2010 yılında başlayan "eksen kayması" tartışmalarının ana tezi olan, Türkiye'nin Batı'dan ve Batılı değerlerden giderek uzaklaştığı iddiası o günden bu yana Türkiye ile ilgili yürütülen tartışmalarda bir meşruiyet ve baskı aracı olarak kullanılmaktadır.

Almanya'da yaşayan Türk toplumu üzerinden yazılı ve görsel basında sürekli olarak "Avrupa'ya uyum kabiliyeti düşük, antidemokratik, otoriter ve ekonomik olarak gelişmemiş bir Türk ve Türkiye" imajı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Kültürel ötekileştirmeyi amaçlayan bu söylemlerin, Alman kamuoyunda Türkiye hakkında kötü ve karanlık bir imaj oluşturmakta başarılı olduğu görülmektedir. Oluşturulan bu aleyhte kampanyaların sürekli olarak yukarıda bahsedilen "Batılı değerler" söylemi üzerinden yürütüldüğü gözden kaçırılmamalıdır. İnsan hakları, eşitlik, ifade özgürlüğü ve kadın erkek eşitliği gibi söylemlerin araçsallaştırılarak Türkiye ile yaşanan siyasi krizlerin hep bu çerçevede yönetilmeye çalışıldığı ve kamuoyuna servis edildiği görülmektedir.

Almanya öteden beri Türkiye ile ilişkilerinde takındığı hegemonik tutumuna yine bu değerler söylemi üzerinden meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır. AB üyeliği bağlamında yürütülen tartışmalarda ağırlıklı ola-

8. "Wenn ich Kanzler bin, Werde ich die EU-Beitrittsverhandlungen Abbrechen", Spiegel Online, 3 Eylül 2017; "Ein Konter Gegen Schulz aus dem TV-Duell Könnte Merkel Jetzt Probleme Bereiten", Focus Online, 5 Eylül 2017.

rak Ankara'nın demokratik yeterliliği sağlamadığı, azınlık ve insan hakları ve kadın erkek eşitliği gibi Batılı değerleri benimseyemediği tezi işlenerek Türkiye belli bir hizada tutulmak istenmektedir.⁹ Böylelikle bağlam ve tartışılan konu değişse de Türkiye'ye karşı yürütülen hasmane propaganda, Alman kamuoyuna hep aynı argümanlar eşliğinde sunulmaktadır. Örneğin Alman kamuoyunda sıklıkla gündeme getirilen "Kürt meselesi" de medya ve siyaset dilinde azınlık ve insan hakları çerçevesinde işlenmekte ve PKK mensubu ve sempaticanı bazı kişilerin Türkiye ile ilgili anlattıkları baskı ve işkence hikayeleri de bu bağlamda gündem yapılmaktadır. Özellikle yazılı basındaki haberlerde duygusal bir dil kullanılmakta ve adeta PKK ve siyasi uzantıları mağdur rolünde gösterilmektedir. Son olarak HDP eş başkanı Selahattin Demirtaş'ın Edirne Kapalı Cezaevinden yazdığı bir öykünün *TAZ* gazetesinde yayınlanması ve sunuluş biçimi bu gerçeği teyit etmektedir.¹⁰ Başka bir çarpıcı örnek ise Alman devlet kanalı WDR'nin sitesinde "Sansürlü Türkiye" başlığı ile yayımlanan Türkiye aleyhtarı yazı dizilerinde "Türkiye'nin Kürtleri Öldürme Aşkı", "Kürtleri Öldür, Terfiyi Al" gibi gerçeklikten uzak, haddi aşan yorum ve başlıklara yer verilmesidir. Yine aynı yazı dizisi içerisinde HDP'li Aysel Tuğluk'un annesinin cenaze törenine

yönelik saldırılarla ilgili olarak, başta Cumhurbaşkanı Erdoğan ve tüm Türkiye'nin birlik içinde verdiği tepkiler¹¹ göz ardı edilerek, "Kürtlerin Türklerle ortak vatanda yaşama şansları kalmadığı" şeklindeki küstah ve ayrımcılıkçı iddia ve yorumlar dile getirilmiştir.¹² Bu örneklerin de açıkça ortaya koyduğu gibi eskiden en sofistike yöntemlerle Türkiye hakkında kara propaganda yapan Alman medyasının kahir ekseriyeti, bugün açıkça intikam duygularıyla hareket ederek hiçbir hassasiyeti ve ahlaki kaygıyı gözetmeyen nobran ve kışkırtıcı bir yayın diline savrulmuş durumdadır.

2013 yılında Gezi Parkı Şiddet Eylemleri'nde Almanya'nın oynadığı kilit rol, bu ülkenin öteden beri sürdürüldüğü Türkiye'yi nüfuz altına alma ve etkileme politikasından vazgeçmediğini tekrar gözler önüne sermiştir. Gezi parkı şiddet eylemlerinde Alman medyası çevreci barışçıl eylemciler olarak lanse ettiği şiddet yanlısı gruplara, otoriter Türk hükümeti tarafından demokratik haklarının kullandırılmadığı ve şiddet uygulandığı iddiaları ile sahip çıkmıştır.¹³

Aynı Almanya'nın insan hakları kartesi hiç de parlak olmayan Suudi Arabistan ve Mısır ile ardı ardına ticari anlaşmalar imza-

9. Jürgen Gerhards, "Europäische Werte-Passt die Türkei Kulturell zur EU?", *Bundeszentrale für Politische Bildung*, 10 Eylül 2004, <http://www.bpb.de/apuz/28107/europaeische-werte-passt-die-tuerkei-kulturell-zur-eu?p=all%20https://www.welt.de/debatte/kommentare/article9459367/Die-Tuerkei-wird-nie-eine-westliche-%20Demokratie.html%2021.04.2017>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

10. Jürgen Gottschlich, "Wo Erdoğan Recht Hat", *TAZ*, 11 Eylül 2017.

11. "Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın: Cenazede Yaşananları Kınıyoruz", *Kanar*, 14 Eylül 2017; "Aysel Tuğluk'un Annesinin Cenazesine Saldırıya Hükümet'ten Tepki: Lanetliyorum", *Hürriyet*, 14 Eylül 2017; "Son Dakika Haberi... Aysel Tuğluk'un Annesinin Cenazesine Saldırıda 3 Tutuklama", *NTV*, 18 Eylül 2017.

12. "Der Angriff auf die Beerdigung ist die Abspaltung der Kurden", *WDR*, 13 Eylül 2017.

13. "Diese Staatliche Gewalt ist Nicht die Türkei", *Zeit Online*, 16 Haziran 2013; "Ein Deutscher Student im Griff der Türkischen Justiz", *Zeit Online*, 23 Mayıs 2014; "Türkische Medien Zeigen Lieber Pinguin-Dokus", *Zeit Online*, 4 Haziran 2013.

laması ve kendi kamuoyundaki tüm tepkilere rağmen bu ülkelere silah satışını artırarak sürdürmesi Türkiye ile ilgili sorununun bir insan hakları meselesi olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.¹⁴

Almanya öteden beri Kürt ve Alevi meselelerini Türkiye'ye karşı gerektiğinde kullanılacak iki kart olarak elinde tutmaktadır.

PKK ve Terör Desteği

Almanya asimetrik ilişki biçimine dayanan nüfuz ve kontrol politikasını iki yönlü olarak sürdürme gayretindedir. Bu siyasetin birinci stratejisi Türkiye'nin iç çatışma unsurlarını Almanya'da desteklemek, manipüle etmek ve gerektiği durumlarda mobilize ederek Türkiye'ye karşı kullanmaktır. Almanya öteden beri Kürt ve Alevi meselelerini Türkiye'ye karşı gerektiğinde kullanılacak iki kart olarak elinde tutmaktadır. PKK'ya destek veren ülkelerin başında gelen Almanya'nın örgüte lojistik destek sağladığı bilinmektedir. 1996 yılında terörist başı Abdullah Öcalan'la görüşen eski Alman Hristiyan Demokrat Birlik Partisi Milletvekili Heinrich Lummer, aynı yıl *Die Zeit* gazetesine verdiği röportajda ülkesinin PKK ile ilgili çifte standarda dayalı stratejisini açıkça dile getirmiştir.¹⁵ Lum-

14. "Die Macht der Saudis", Youtube, 9 Eylül 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=8ftEkJv9BEw&t=42s>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

15. Jochen Buchsteiner, "Er ist Einigermaßen Vernünftig", Zeit Online, 12 Nisan 1996.

mer'nin ifadelerine göre PKK Alman topraklarında şiddet eylemi yapmadığı müddetçe, –yasaklı bir terör örgütü de olsa– polis ve güvenlik güçleri bu yasağı pratikte yumuşatmalı ve PKK militanlarına propaganda imkanı tanımalıdır. Abdullah Öcalan'ın 1999 yılında tutuklandıktan sonra verdiği ifadeler de Lummer'nın beyanatlarıyla örtüşmektedir. Öcalan tutanaklarda yer alan ifadelerinde Almanya'nın örgüt militanlarına sığınmacı ve mülteci statüsü vermek suretiyle PKK'yı kendi çıkarları doğrultusunda bir kadrolaşmaya sevk ederek kullanmak istediğini açıkça itiraf etmektedir.¹⁶ Nitekim PKK her ne kadar 1993'te Almanya'da gerçekleştirdiği şiddet eylemleri dolayısıyla terör örgütü olarak tanınsa da bu ülkedeki faaliyetlerini hala rahatlıkla sürdürmektedir.

Yine öteden beri PKK ve DHKP-C sempatan ve militanlarının mülteci statüsü verilmek suretiyle Almanya'da himaye edildikleri bilinen bir gerçektir. Almanya Federal Anayasayı Koruma Teşkilatının 2016 tarihli raporuna göre, örgüt 2015-2016 yıllarında sadece Almanya'da 13 milyon avrodan fazla miktarda haraç toplamayı başarmıştır. Diğer Avrupa ülkelerinde PKK'nın topladığı haraç ve bağış miktarları yıllar içine sabit kalırken Almanya'da bu miktarın geçen yıllarda iki katına çıktığı ve giderek artış gösterdiği raporda belirtilen bir diğer husustur. Örgütün bağış adı altında Almanya'da yaşayan Kürt kökenli esnaf ve tüccardan şiddet ve tehdit yolu ile haraç topladığı ise bilinmektedir. Al-

16. Salih Bilici, "İşte Öcalan'ın Sorgu Tutanaklarındaki İtirafı", Time Türk, 5 Ekim 2011.

manya'nın Suriye ve Kuzey Irak'ta PKK'nın uzantısı olan PYD'ye –DEAŞ terör örgütüyle savaştığı gerekçesiyle– mühimmat ve silah yardımı yapması, bu ülkenin bölgede PKK kartına oynamaktan vazgeçmediğinin açık bir göstergesidir.

Son olarak 15 Eylül günü PKK'nın çatı organizasyonu NAV-DEM tarafından PKK propagandası yapmak suretiyle örgüte finans desteği sağlamak ve üye kazandırmak hedefiyle Köln'de düzenlenen festival etkinliğine müsaade edilmesi, Almanya'nın bu tehlikeyi küçümsediğini, PKK'yı yasaklı bir terör örgütü olarak tanımasının sadece kağıt üzerinde göstermelik bir yaptırım olduğunu ve örgütün faaliyetlerine yönelik olarak 90'lı yıllardan beri belirlenen göz yumma politikasının hala devam ettiğini bir kez daha göstermektedir.¹⁷ Bu etkinlik sırasında yasak olmasına rağmen Öcalan posterleri ve PKK sembollerinin kullanılması ve Köln Emniyet Müdürlüğü'nün kendi sitesinden bu sebeple gözaltına alınan PKK sempaticileri serbest bıraktığını açıklaması ise skandal niteliğindedir.¹⁸ Oysa uyuşturucu ve insan ticaretinde bulunan PKK ve diğer terör örgütü mensupları sadece Türkiye için değil, Alman toplumu için de büyük bir güvenlik riski oluşturmaktadır. Konstanz şehrinde Grey isimli bir diskoda şahsi sebeplerle kavgaya karışan ve açıkça YPG ile ilişkisi bulunan bir kişinin ağır savaşlarda kullanılan ve bulun-

durulması yasak olan makineli savaş tüfeği ile diskoyu taraması, nerede nasıl patlak vereceği belli olmayan böylesi bir tehlikeye bariz bir örnektir. PKK üyelerinin Almanya'da karıştıkları şiddet ve suç eylemleri ile ilgili olarak Alman medyasında yapılan haberlerde bu kişilerin örgüt bağlantılarına kasıtlı olarak değinilmemesi, PKK'nın sadece Türkiye için değil Alman toplumu için de iç huzuru tehdit eden bir güvenlik riski oluşturduğu konusunda Alman kamuoyunda bir farkındalık oluşmasını engellemektedir.

Şii ya da Sünni hiçbir bölge halkıyla tarihsel ya da kültürel ilişkisi ve dolayısıyla nüfuz alanı bulunmayan Almanya, bölgede yıllardır sadece bazı Kürt unsurlara ve PKK'ya yatırım yaparak nüfuz alanı oluşturmaya çalışmaktadır. Son dönemde Türkiye'ye karşı geliştirilen aleyhte kampanyalarda kullanılan unsurlar arasına FETÖ de eklenmiştir. Almanya Dış İstihbarat Şefi Bruno Kahl'ın FETÖ'nün 15 Temmuz darbe girişiminde rolü olduğuna inanmadığı şeklindeki beyanatlarını da Türkiye'ye karşı harekete geçen yeni bir ittifakın işareti olarak okumak mümkündür.¹⁹

Almanya'daki Türkiye Karşıtı Lobinin Türk Aktörleri

Almanya da diğer tüm ülkeler gibi uluslararası arenada siyasi ve ekonomik çerçevede kendi menfaatlerini önceleyen rasyonel bir dış politika yürütmektedir. Bu bağlamda Ortadoğu ülkelerindeki enerji kaynaklarına açt-

17. "Yeneroglu: PKK-Terrorfestival in Köln Verhöhnt Terroropfer", NEX, 15 Eylül 2017.

18. "POL-K: 170916-2-K Bilanz zur Versammlung auf der Deutzer Werft", Presse Portal, 16 Eylül 2017.

19. Martin Knobbe, Fidelius Schmid ve Alfred Weinzierl, "Coup in Turkey was Just a Welcome Pretext", Spiegel Online, 20 Mart 2017.

lan bir nüfuz kapısı olarak Türkiye, Almanya için önemli bir müttefikdir. Arap Baharı ve Suriye Savaşı ile bölgedeki güç dengesinde yaşanan değişiklikler ve baş gösteren mülteci sorunu Türkiye'nin önemini daha da artırmıştır. Tam da bu sebeple Almanya'nın Türkiye'yi kendi nüfuz ve kontrolü altında tutma çabası şaşırtıcı değildir. Bu çabanın en önemli göstergesi Türkiye'de Alman politikalarının taşeronluğuna hazır kadroların AK Parti iktidarına karşı alenen desteklenmesi ve Türkiye içi muhalefet unsurlarının Almanya'da himaye edilmesidir. Özellikle referandum sürecinde "hayır"cı cepheye her türlü propaganda imkanı tanınırken "evet" kampanyası yapmak isteyen AK Parti'li siyasetçilere engeller çıkarılması, bu siyasetin en son ve açık kanıtı olarak karşımızda durmaktadır. Alman siyaseti ve medyasının sık sık Türkiye'deki yüzde 49'luk muhalif kesime vurgu yaparak Türk toplumuna yönelik ayrıştırıcı bir tutum izlediği görülmektedir. Almanya'nın bununla Türkiye'deki muhalefete destek vermek suretiyle bu mecralar üzerinden Türkiye üzerindeki nüfuz politikasını sürdürmeyi planladığı açık olarak görülmektedir.²⁰

Türkiye ile Almanya arasında son dönemde yaşanan krizlerde Türkiye kökenli bazı grupların takındığı olumsuz tutumun iki ülke ilişkilerine etkileri sorgulanmaya başlanmıştır. Almanya'da çeşitli siyasi partilerde görev yapan Türkiye kökenli milletvekilleri, Türkiye'yle ilgili meselelerde yukarıda

zikredilen Alman siyasetinin amacına uygun tez ve söylemler sunmaktadır. 2016 yılında Alman Parlamentosundan geçen sözde Ermeni Soykırımı'nın kabulüne yönelik yasa tasarısını Yeşiller Partisi'nin Eş Başkanı Cem Özdemir'in hazırlayıp Meclise sunması ve diğer Türkiye kökenli milletvekillerinin tümünün de yasaya kabul oyu vermesi bunun en iyi örneklerinden biridir. Ancak bu milletvekillerinin temsil ettikleri Türk göçmen çoğunluğun düşüncesinin aksine yasaya onay vermeleri, bunların Almanya'daki Türk toplumu nezdinde meşruiyetlerini ve temsil yetkilerini tartışılır hale getirmiştir. Özdemir, son olarak iki ülke arasında yaşanan krizde AB'ye Türkiye ile üyelik müzakerelerini sonlandırması çağrısında bulunmuştur.²¹ Yine Sol Parti Milletvekili Sevim Dağdelen, Alman Meclisine MİT'in Almanya'daki faaliyetleri ve Türk STK'ları ile ilişkisinin olup olmadığına dair bir soru önergesi vermiştir. Türkiye kökenli milletvekilleri bu çalışmalarıyla aynı zamanda Merkel hükümetine baskı uygulayarak hükümetin dış politik manevra alanını da kısıtlamaya çalışmaktadır.²² Son dönemde yaşanan gelişmeler sonrası Türkiye kökenli seçmenlerin öteden beri destek verdiği ve Türkiye kökenli milletvekillerinin çoğunlukta olduğu sol tandanslı partilerden yüz çevirmesi de Türkiye kökenli milletvekilleri ile Türk göçmen toplumu arasındaki temsil sorununu iyice gün yüzüne çıkarmıştır. Nite-

20. Von Damir Fas, "Erdogan ist Nicht die Türkei", *Frankfurter Rundschau*, 14 Temmuz 2017; Kemal İnat, "Türk-Alman İlişkilerinde Yüzde 49 Meselesi", *Türkiye*, 16 Eylül 2017.

21. "Sinnlos unter Erdogan: Özdemir Fordert Ende der EU-Beitrittsverhandlungen mit Ankara", *Focus Online*, 21 Temmuz 2016.

22. "Kleine Anfrage", *Deutscher Bundestag*, 12 Temmuz 2017; "Beschlussempfehlung und Bericht", *Deutscher Bundestag*, 20 Aralık 2016.

kim Yeşiller Partisi Milletvekili Özcan Mutlu'nun *Spiegel* dergisine verdiği mülakatta yer alan artık muhafazakar seçmene ulaşamadıkları ve onları yeniden kazanmanın yollarını aramaları gerektiği yönündeki ifadeleri de bu kopuşun bir itirafı niteliğindedir.²³

Bunun dışında Alman kamuoyunda tanınan ve görüşlerine başvurulmuş kimi akademisyen, araştırmacı ve gazetecilerin de medya ve STK'lar kanalıyla Türkiye'yle ilgili meselelerde taraflı ve ideolojik bir bilgilendirme ve yönlendirme yaparak, olumsuz bir Türkiye imajı oluşmasına neden oldukları görülmektedir. Örneğin Alman televizyon ve gazetelerinin, Türklerin Alman toplumuyla entegrasyonu ile dini ve kültürel kimliği gibi konularda sıklıkla Necla Kelek ve Seyran Ateş gibi yanlı ve ideolojik bir duruş sergileyen uzmanların görüşüne başvurdukları bilinmektedir. Alman medyasının Almanya'daki Türk toplumu nezdinde temsil kabiliyetleri oldukça düşük olan bu isimlere başvurması, kamuoyunu kasten Türkiye konusunda belli bir doğrultuda yönlendirmek istediğini ortaya koymaktadır. Nitekim bahsi geçen kişilerin, Türkiye ve Türk toplumu hakkındaki tezlerinin Almanya'nın tezleriyle birebir örtüştüğü dikkat çekmektedir. Alman siyaseti ve medyasının Türk göçmen toplumunda sadece kendi siyasetiyle uyumlu söylemler geliştiren aktörleri muhatap alması zaman zaman tepkilere neden olmaktadır. Bu bağlamda sol tandanslı Türk yazar Feridun Zaimoğlu, 2007 yılında toplanan İslam

Konferansı'na hiçbir başörtülü katılımcının çağrılmaması üzerine Alman yetkilileri sadece İslam'a eleştirel bakan kişileri toplantıya davet etmekle suçlamış ve bu ayrımcı tutumu protesto etmek amacıyla yerinin başörtülü bir katılımcıya verilmesini isteyerek konferansı terk etmiştir.²⁴

Almanya'da yürütülen kara propaganda özellikle PKK sempatanları ve aşırı sol görüşlü Aleviler ön planda yer almaktadır. Almanya bir yandan bu unsurları kullanarak Türkiye'nin iç meselelerine müdahil olmaya çalışmakta, diğer yandan ise bu grupları mobilize etmek suretiyle muhtemel iç çatışmalardan yararlanarak Türkiye'ye yönelik öteden beri sürdürdüğü nüfuz ve kontrol politikasını devam ettirmeyi istemektedir. Bu gerçeği 2013 yılındaki Gezi Parkı Şiddet Eylemleri'nde Almanya'nın ve Almanya'dan gelen bazı grupların olaylarda oynadıkları etkin role bakarak anlamak mümkündür. Yine Almanya'nın resmen bir terör örgütü olarak tanınmasına rağmen PKK'nın faaliyetlerine zımnen göz yumduğu da bilinmektedir.²⁵ PKK'nın ise bunun karşılığında Almanya'da şiddet eylemleri yapmadığı, buna mukabil Berlin'in sağladığı rahat ortamda edindiği lojistik desteği de arkasına alarak Türkiye'deki terör eylemleriyle Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit ettiği görülmektedir.

Bu iki gruba 15 Temmuz darbe girişiminden sonra Almanya'ya kaçan FETÖ mensuplarının da eklendiğini belirtmek

23. Anna Reimann, "Deutschlands Schärfster Wahlkämpfer," Spiegel Online, 12 Eylül 2017.

24. "Interview: Autor Feridun Zaimoglu über Seinen Ausstieg aus der Islam-Konferenz", *Islamische Zeitung*, 24 Nisan 2007.

25. "Almanya'da Bir Skandal Daha", *Takvim*, 8 Ağustos 2017.

gerekir. Bahsi geçen bu gruplar Türkiye aleyhtarı kampanyaların hem nesnesi hem de öznesi olarak söylemlerin kabul ve yaygınlık kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bununla Kürt meselesi, Aleviler, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası OHAL kapsamında alınan önlemler bağlamında insan hakları, özgürlükler ve demokrasi konularında Alman kamuoyunu Türkiye aleyhine etkilemeye çalışmaktadırlar.²⁶ Alman Dış İstihbarat Şefi Kahl'ın FETÖ'yle ilgili yaptığı ve örgütü aklayan açıklamalarından da anlaşılacağı gibi Alman devleti kendisine Türkiye karşıtı propagandada kullanılmaya elverişli yeni bir ortak bulmuştur. Ancak Almanya'da bazı grupların sırf Türkiye ve Erdoğan karşıtı olmaları sebebiyle rahatlıkla kabul ve himaye görmeleri Alman kamuoyunda da tartışılmaya başlanmış ve ülkenin prestijli ve etkin gazetelerinde yayınlanan bir dizi makale ile ciddi şekilde eleştirilmiştir.

Almanya'nın Türkiye'deki muhalefete destek vermek suretiyle Türkiye üzerindeki nüfuz politikasını sürdürmeyi planladığı açık olarak görülmektedir.

İki ülke arasında yaşanan gerilimde Alman yetkililerin özellikle PKK ve Gülen konusunda takındığı yanlış tutuma işaret eden bu makalelerin ilki, *TAZ* gazetesinde "Er-

doğan'ın Haklı Olduğu Noktalar" başlığı ile 11 Eylül tarihinde yayınlanmıştır. Makalede FETÖ mensuplarının Alman topraklarında himaye edilmelerinin, Almanya'nın Türk toplumu nezdinde terörist unsurları koruyan bir ülke olarak algılanmasına yol açtığına vurgu yapılarak bu örgüt mensuplarının zannedildiği kadar masum olmadığı açıkça ortaya konulmaktadır.²⁷ Yazıda Alman İstihbarat Şefi Bruno Kahl'ın FETÖ'ye yönelik olarak zararsız bir tarikat ve faydalı bir sivil toplum kuruluşu tanımlamalarına atıfla, "Bu adam ya gerçekten ne olup bittiğinin farkında değil, ya da Fetullah Gülen örgütünü kasıtlı olarak destekliyor" şeklinde sert ifadelere yer verilmiştir.

Yine aynı minvalde Almanya'nın prestijli gazetelerinden *FAZ*'da "Erdoğan'ın Haklı Olduğu Yerler" başlığıyla yayınlanan makalede de bir Alman diplomatın ifadelerine yer verilerek, Almanya'nın İncirlik Üssü konusunda PKK sempatisini Sol Parti milletvekillerinin üsse girişinde ısrar etmesi eleştirilmekte, Türkiye'nin bu konudaki haklı hassasiyetinin hiçe sayılması sonucunda yaşanan gerilimin, üssün Ürdün'e taşınması ile neticelendiği ve Almanya'nın bu mantıksız tutumu sonucu kendi askerlerinin güvenliğini tehlikeye attığına vurgu yapılmaktadır. Aynı makalede Almanya'nın 15 Temmuz darbe girişimine katıldıkları yönünde ciddi deliller bulunan darbeci FETÖ mensuplarına sığınma hakkı vererek korumaya alması eleştirilerek darbeci ve an-

26. "Kleine Anfrage", Deutscher Bundestag, 24 Mart 2017.

27. "Für Alternative Blickwinkel Muss Man Freie Sicht Haben", *TAZ*, 11 Eylül 2017.

tidemokrat unsurların Almanya tarafından desteklenmesinin hem ülkenin imajına zarar verdiği hem de ileride hukuki olarak Almanya'yı zor durumda bırakacağı yönünde uyarılar yer almaktadır.²⁸

Son olarak 18 Eylül tarihinde *Süddeutsche Zeitung* gazetesinde yayınlanan "PKK ve Gülen: Erdoğan Eleştirisinde Haklı mı?" başlıklı yazıda da PKK terör örgütü ve Almanya'da faaliyet gösteren NAV-DEM gibi dernekler arasında organik bir bağ bulunmasına ve örgütün bu dernekler yoluyla eleman ve finansman sağladığının bilinmesine rağmen devletin bu örgütlerin faaliyetlerine sessiz kalması eleştirilmektedir. Yazıda ayrıca FETÖ'nün 15 Temmuz darbe girişimine karıştığı noktasında tüm kesimler arasında bir fikir birliği bulunmasına rağmen Alman devletinin bu örgütün mensuplarını korumadaki ısrarı tenkit edilmektedir.²⁹

Almanya'nın, Türkiye'nin kadroları ile şimdiye kadar kurduğu kontrol ve nüfuz siyasetine dayalı ilişki biçimini Ankara'nın değişen siyaset ve bürokrasi kadrolarıyla da sürdürmekte ısrar ettiği ve yeni dönemin daha bağımsız ve kendi menfaatlerini önceleleyen siyaset vizyonuna uyum sağlayamadığı görülmektedir. Yukarıda bahsi geçen Türkiye kökenli lobi grupları ise mevcut Türk hükümetine karşı içeride yürütülen muhalefete uluslararası arenada zemin sunmakta ve Alman siyaseti tarafından araçsallaştırılmaktadırlar.

Türkiye'nin AB Üyeliği

Türkiye'nin Batı ile entegre olma serüveninin son halkası olan AB üyelik sürecinde Schröder liderliğindeki Sosyal Demokratların verdiği kısa süreli destek dışında, Almanya'da Adenauer'dan başlayan ve Kohl ile devam eden Türkiye karşıtı tutum Merkel yönetiminde de halen geçerliliğini korumaktadır. Özellikle Merkel'in Türkiye için AB'ye tam üyelik yerine imtiyazlı ortaklık modelini önermesi, Türk-Alman ilişkilerinde AB meselesini başlı başına bir sorun haline getirmiştir. Almanya'nın üyelikle ilgili siyasetinin temel parametresini, Türkiye'nin kültürel ve dini farklılığından ötürü AB'ye asla dahil olamayacağı ancak bölgesel güç dengelerinde Türkiye'yi kontrol altında tutmak amacıyla ucu açık müzakereler yoluyla da AB'ye yakın tutulması siyaseti oluşturmaktadır.³⁰ Türkiye açısından kurumsal, yapısal, hukuki ve bireysel bazda demokratikleşme hamlelerine ivme ve meşruiyet kazandıran bu uzun süreç ne yazık ki başlangıçta bulunduğu durumdan daha da kötü bir noktaya evrilmiştir. Öyle ki Schröder döneminde Türkiye'nin AB'ye üyeliğini destekleyen Sosyal Demokratlar da dahil tüm Alman siyasi partileri Türkiye'nin mevcut haliyle AB'ye asla kabul edilmemesi gerektiği hususunda birleşmişlerdir. Özellikle 16 Nisan referandumundan sonra Alman kamuoyunda, "Türkiye tek adam rejiminden yana tercih kullandı, üyelik müzakerelerini

28. Michael Martens, "Wo Erdogan Richtig Liegt", *FAZ*, 18 Eylül 2017.

29. "PKK und Gülen: Ist Erdogans Deutschland-Kritik Berechtigt?", *Süddeutsche Zeitung*, 18 Eylül 2017.

30. Hanna Lisa Hauge ve Wolfgang Wessels, "EU-Turkey Relations and the German Perspective", *Turkish German Affairs from an Interdisciplinary Perspective*, ed. Elif Nuroğlu, Ela Sibel Bayrak ve Enes Bayraklı, (Peterlang Verlag, Frankfurt am Main: 2015), s. 19-39.

durdurun” çağrısının yapılması,³¹ yaşanan her krizde AB kartınının masaya sürülmesi bu sürecin Türk iç siyasetine müdahaleyi kolaylaştıran bir araç olduğunu göstermektedir.³² Nitekim Almanya eski Dışişleri Bakanı Joschka Fischer, Offenburger *Tageblatt* gazetesindeki bir makalesinde AB ve Almanya’nın Türkiye’nin AB üyeliği noktasındaki ikircikli ve hakkaniyetsiz tutumunu eleştirmektedir.

On iki yıldır devam eden üyelik müzakereleri sürecinde Türkiye, bu meselenin kendi iç siyasetine karşı bir tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılmasından yorulmuş vaziyettedir. AB’ye üyelik sürecinde daha evvel yapılan reformlara rağmen her seferinde Türkiye’nin eli boş dönmesi, Türk kamuoyunu AB ülkelerinin samimiyetinden endişeye düşürmüştür. Nitekim son yapılan araştırmalar Türk halkının AB üyeliğine desteğinde bir düşüş olduğunu ortaya koymaktadır. 2016 tarihli bir kamuoyu araştırmasına katılanların yüzde 64’ü AB üyeliğinin gerçekleşebileceğine inanmazken, yüzde 53’lük bir kısım da Türkiye’nin AB’ye ihtiyacı olmadığı görüşünü savunmaktadır.³³ Üyelik müzakerelerinin ilk yıllarında Türkiye’nin AB’nin verdiği destekle demokratik reformlar yapması ülkenin demokratik gelişimi açısından faydalı olmuşken son dönemde üyelik müzakerelerine devam şartı olarak demokratikleşme adına terör tanımının yumuşatılmasının şart ko-

şulması Ankara’yı zor durumda bırakmıştır. Bugünkü konjonktürde bir darbe tehlikesinden daha henüz çıkmış Türkiye açısından bu talep özellikle ülkeyi güvenlik noktasında zaafa uğratması itibarıyla kabul edilemez bir nitelik taşımaktadır.³⁴

Ayrıca Arap Baharı ve Irak işgali sonrasında Suriye iç savaşıyla birlikte Ortadoğu’da oluşan güç ve otorite boşluğu nedeniyle büyük güçlerin yeni bir “Şark meselesi” ile karşı karşıya kaldıkları söylenebilir. Özellikle ABD’nin Irak işgali sonrası bölgeye doğrudan müdahil olmaktan kaçınması bir güvenlik boşluğu ve gelecek sorunu ortaya çıkarmıştır. Tam da böyle bir kaotik durumda gelişen ekonomisi, niteliği artan insan gücü ve jeopolitik konumu itibarıyla Türkiye, Almanya açısından her zaman olduğu gibi göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir. Bu durumda Alman kamuoyunda kimi siyasilerce zaman zaman dillendirilen ve medyanın kışkırtmalarıyla yaygınlık kazanan Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinin durdurulması talebi gerçekçi görünmemektedir.³⁵ Nitekim AB uzun süren tartışmaların ardından referandum sonuçlarını kaygı verici bulsa da kabul ettiğini açıklamış ve Türkiye’nin üyelik müzakerelerinin devamı yönünde karar almıştır.³⁶ Bu noktada AB üyeliği meselesinde Türkiye’nin yaptığı düzenleme ve reformların üyelik yolunda tek taraflı çabalar olarak kaldığı ve bu noktada esas AB’ye gö-

31. Markus Becker, “Brecht die Verhandlungen ab”, Spiegel Online, 18 Nisan 2017.

32. Kemal İnat, “Anti-Turkey Sentiment in Europe during the Referendum Process”, *Insight Turkey*, Cilt: 19, No: 2, (2017), s. 43-61.

33. “TAVAK Araştırma Raporu: Türk Halkının AB’ye Üyeliğine İnanıcı Düşüşte”, Sputnik Türkiye, 16 Eylül 2016.

34. “AB Komisyonu: Türkiye’nin Terörle Mücadele Yasasını Değiştirmeyi Reddetmesi Süreci Bitirmiyor”, T24, 12 Mayıs 2016.

35. “Flüchtlingsdeal Türkei: EU Beitrittsverhandlungen mit der Türkei Einfrieren”, *Die Linke*, 16 Mart 2017.

36. “Die EU will Beitrittsverhandlungen mit der Türkei Nicht Stoppen”, Zeit Online, 28 Nisan 2017.

rev düştüğünü vurgulayan eski AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Komiseri ve Başkan Yardımcısı Günter Verheugen'in açıklamaları dikkat çekicidir.³⁷ Son olarak 3 Eylül tarihinde Merkel-Schulz arasında gerçekleşen seçim düellosunda Schulz'un seçilmesi halinde Türkiye ile üyelik müzakerelerini derhal sonlandıracağını açıklaması ve rakibi Merkel'in de bu teklifi Ekim ayında diğer AB ülkelerinin gündemine taşıyacağını söylemesi, Türkiye'nin AB üyeliğinin bir iç siyaset ve seçim malzemesi olarak kullanıldığının açık bir göstergesidir. Ne var ki bu açıklamalar sonrası Fransa, Yunanistan, Finlandiya gibi üye ülkelerden ve diğer AB yetkililerinden gelen Türkiye ile müzakerelerin devam etmesi gerektiğine yönelik beyanatlar, Almanya'nın AB içerisinde ne kadar yalnız olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir.³⁸

Almanya'daki Türk Toplumunun Yaşadığı Sorunlar

Türk-Alman ilişkileri değerlendirilirken ekonomiden sonra iki ülke ilişkilerinin sürekliliğini sağlayan en sağlam ve köklü unsur olarak Almanya'daki Türk işçilerinin varlığı zikredilmektedir. 1950'li yıllardan beri Alman toplumunun bir parçası olan Türk varlığı sürekli olarak bulunduğu çevreye entegre olamayan, kültürel ve dini kimliği dolayısıyla da Avrupa toplumu ve değerleriyle bütünleşmesi prensip olarak da asla mümkün olmayan bir

yabancı uzuv muamelesi görmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Alman ekonomisinin canlanması ve Almanya'nın yeniden inşasında büyük katkı sağlayan Türk toplumu, kendisine uygulanan bu ayrımcı bakış açısının yarattığı "istenmeme" psikolojisiyle neredeyse dört nesildir yaşadığı Almanya'da kendini bir türlü evinde hissedememektedir.

Türk toplumunun Almanya'ya entegrasyonu için gerekli yasal ve toplumsal düzenleme ve önlemleri almakta geç kalan Alman devleti, Türk toplumunu öz kimliğiyle kabul etmek ve Türkiye ile ilişkileri açısından da geliştirici bir unsur olarak görmek yerine, ülkeleriyle olan kültürel ve toplumsal bağlarını koparmaya yönelik asimilasyon politikaları izlemeyi tercih etmektedir. Bu söylemsel tartışmalar on yıllardır Avrupa kültürünün öncü kültür (*leitkultur*) olduğu ön kabulü çerçevesinde yapılmaktadır.

Bu bağlamda 2015 yılında bu konudaki muhalif duruşuna rağmen Merkel'in de açıkça ifade etmek zorunda kaldığı Almanya'nın bir göç ülkesi olduğu realitesine yönelik somut politikalar üretilmesi gerekmektedir. Eşit, göz hizası temelinde bir diyalog ve farklı kültürel ve dini kimliklere saygı bu siyasetin temelini oluşturmalıdır. Türk ve Müslüman göçmenlerin toplumsal ve siyasi kabulü siyasi söylemlerin ötesine geçmediği müddetçe, bu gruplar kendilerini asla bu ülkeye ait hissetmeyecekler ve uyum sorunları büyüyerek devam edecektir. Bu noktada Alman toplumu ve siyasetinin toplumsal uyum meselesinin ideolojik olmaktan ziyade bir psikoloji konusu olduğunu anlaması gerekmektedir. Kendi

37. "Vatan Haini Can Dünder'ı Rezil Eden Verheugen: Türkiye'ye Garanti Verilmeli", *Güneş*, 17 Mart 2017.

38. "Griechenland gegen Abbruch der EU-Verhandlungen mit der Türkei", *Deutsche Wirtschafts Nachrichten*, 11 Eylül 2017; "Son Dakika: AB Üyesi Ülkelerden Türkiye Çıkışı! Merkel Yalnız Kaldı", *Milliyet*, 7 Eylül 2017.

ülkesinde yaşayan göçmen unsurları kültürel ve kimliksel olarak ötekileştirmeye tabi tutan Alman tarafının üstenci ve hegemonik psikolojisi değişmeden, göçmenlerin kültürel ve toplumsal kabulü gerçekleşmeden bu insanlardaki dışlanmışlık psikolojisi ve buna bağlı olarak paralel toplumlarda yaşama eğilimi de değişmeyecektir. Asimilasyonu öngören, ötekileştirici ve güvenlikçi uyum politikaları ise neticede ters tepecek ve sorunların çözümüne herhangi bir katkı sunmayacaktır.

Almanya Dışişleri Bakanı Gabriel'in de sonradan itiraf ettiği gibi Almanya darbe sonrası seçilmiş Türk hükümetine gerekli desteği vermemiş ve sıkça dile getirildiği üzere bir "bekle ve gör" politikası izlemiştir.

Son dönemde Diyanet imamlarının ajanlıkla suçlanması ve Almanya'da bulunan köklü cemaatlerin aşırı radikal İslamcı örgütler kategorisine alınarak Alman İç İstihbarat Kurumu Anayasayı Koruma Teşkilatı tarafından izlenmesi bu politikaların somut birer tezahürü niteliğindedir. Almanya'da Türkiye'den gelen siyasetler ile Türk toplumunun bir araya gelmesini engelleme girişimleri de yine bu minvalde okunabilir.

Almanya, bir yandan ülkedeki Türklerin bağlı bulunduğu sivil toplum kuruluşlarını tasfiye etmekte diğer yandan da kavramsal ve kurumsal olarak tedricen yürütülen ve Protestanlaştırılmış bir İslam anlayışını öngören "Avrupa İslamı" projesini hayata geçirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Almanya'da açılan İslam Teoloji Fakülteleri ve Berlin'de faaliyete

geçen "Liberal Camii" türünden projelerle Türk toplumunun kimlik dönüşümü ve asimilasyonunu hedefleyen adımlar atmaktadır. Nitekim CDU'nun son dönemde dillendirdiği İslam Yasası teklifi ise bu projeleri uzun vadede hukuki bir zemine oturtma çabasıdır.³⁹

NSU ve Aşırı Sağ

Almanya'nın Neo-Nazi ve radikal ırkçı terör saldırılarına karşı göçmen Türk toplumunu korumakta yetersiz kalması Türk-Alman ilişkilerinde güven bunalımı yaratan daimi sorunların içinde yer almaktadır.⁴⁰ Alman kamuoyunda önceleri "dönerci cinayetleri" olarak bilinen Neo-Nazi terör saldırıları ilk kez 2011'de Alman kamuoyunu ciddi şekilde meşgul etmeye başlamıştır. Bu cinayetleri gerçekleştiren Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütü'nün (NSU) devlet kurumlarıyla derin ilişki içinde olduğu gerçeği, Alman kamuoyunda da artık kabul edilmektedir. 2013 yılından beri bu terör eylemlerine karışan ve yaşayan tek örgüt mensubu Beate Zschape'in yargılandığı davanın bir türlü sonuca bağlanamaması ve dava sürecinde gerçekleşen şahitlerin ölümleri bu yargıyı pekiştirmektedir. Ayrıca Alman derin devletiyle NSU tarafından işlenen cinayetler arasındaki ilişkiye ışık tutabilecek belgelerin ortadan kaldırılması ya da mahkeme kararıyla erişime kapatılması,⁴¹ Alman devletinin davaların adil bir neticeyle

39. Mehmet Osman Gülyeşil, "Avrupa İslamı: Entegrasyondan Din Reformuna", Anadolu Ajansı, 27 Temmuz 2017.

40. "Almanya'da Cami Saldırıları Rekor Seviyeye Ulaştı", *Haber Türk*, 13 Şubat 2017.

41. Anayasa Koruma Teşkilatında çalışan bir memurun da NSU davalarına karıştığına dair şüphelerin dile getirildiği bir rapora erişim mahkeme kararıyla 120 yıl yasaklandı. Detaylı bilgi için bkz. "NSU-Bericht bleibt 120 Jahre Geheim", *TAZ*, 9 Temmuz 2017.

sonuçlanması yönünde ciddi bir niyet taşımadığını da göstermektedir.

Almanya'da ortaya çıkan PEGIDA ve AfD'nin ırkçı ve İslamofobik söylemlerinin Alman kamuoyunda görünürlük ve yaygınlık kazanmasıyla birlikte merkez partilerinin de Türkiye'ye yönelik söylemleri sertleşmiştir. Bu durum 24 Eylül'de genel seçimlere gidecek olan Almanya'da, Türkiye'nin eskiden olduğundan çok daha fazla iç siyasetin bir malzemesi haline getirilmesine neden olmuştur.

Alman siyasi atmosferine AfD gibi, SPD milletvekili Aydan Özoğuz hakkında "Almanya'ya gelmeden Anadolu'da imha edilmeli"⁴² şeklindeki Nazi dönemini hatırlatan söylemlerle bir seçim kampanyası yürüten ırkçı bir partinin yön veriyor olması ve merkezi partilerin de oy endişesi ile siyasi söylemlerini bu doğrultuda sertleştirmeleri, bir göç toplumu olan Almanya'nın geleceği açısından oldukça endişe vericidir. Nitekim şu an yüzde 11'e dayanan oy oranıyla Almanya'nın en güçlü üçüncü partisi haline gelen AfD'nin, sadece asosyal ve aşırı sağcı gruplar nezdinde değil, Rus göçmenler ve orta tabakaya mensup seçmenler arasında da desteğini giderek artırdığı bilinmektedir.⁴³ AfD'nin ve aşırı sağ söylemlerin Alman kamuoyunda bu denli yaygınlık kazanarak kabul görmesi ve giderek normalleşmesinde asıl sorumluluk ise göçmenlere yönelik söylemlerinde sürekli

olarak sorunsallaştırıcı ve ötekileştirici bir dil kullanan merkez sağ partiler ve Alman medyasına aittir.

KONJONKTÜREL SORUNLAR

Türkiye-Almanya ilişkilerinin nitelik ve mahiyetini belirleyen ve bir kısmı on yıllardır çözülemeyen yapısal sorunların yanı sıra son dönemde yaşanan konjonktürel gelişmeler de iki ülkenin zaten sorunlu olan ilişkilerini daha da olumsuz etkilemiştir. Referandum sürecinde Türk siyasilerin bir kısmına Almanya'da konuşma yasağı getirilmesi, Alman birliklerinin İncirlik Üssü'nden çekilmesi, FETÖ ile mücadelede Türkiye'nin yalnız bırakılması ve Almanya'da Türkiye'ye yönelik ajanlık suçlamaları, bu çerçevede değerlendirilebilecek sorunlardandır.

Bu noktada özellikle 15 Temmuz darbe girişimi ve akabindeki gelişmeler sonucunda iki ülke arasında yaşanan yeni krizle birlikte yukarıda bahsedilen yapısal sorunlar tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Almanya Dışişleri Bakanı Gabriel'in de sonradan itiraf ettiği gibi Almanya darbe sonrası seçilmiş Türk hükümetine gerekli desteği vermemiş ve sıkça dile getirildiği üzere bir "bekle ve gör" politikası izlemiştir. Bu noktada Almanya'nın iki ülke arasındaki sorunlara çözüm olarak sık sık gündeme getirdiği insan hakları, demokrasi ve Avrupa değerleri söylemi Türk kamuoyunda inandırıcılığını yitirmiştir.⁴⁴

42. Justus Bender, "Gauland: Özoguz in Anatolien Entsorgen", *FAZ*, 28 Ağustos 2017.

43. Mikdat Karaalioğlu, "Endişeli Almanlar Siyasetin Rengini Belirliyor", *Karar*, 17 Eylül 2017; Nikolai Klimeniouk, "Russen Sind die Besseren Deutschen", *FAZ*, 1 Haziran 2017.

44. Erkut Ayvaz ve Bünyamin Keskin, "Almanya'da Türkiye ve 15 Temmuz Darbe Girişimi Algısı", *SETA Analiz*, Sayı: 182, (Ocak 2017).

Darbe sonrasında Türkiye’de yürürlüğe konan OHAL ile birlikte kararnamele yoluyla görevden almaların yaşanmasına yönelik Alman kamuoyunda “Erdoğan’ın OHAL şartlarını kullanarak muhaliflerini saf dışı bırakmaya çalıştığı” yönünde bir algı oluşturulmuştur.⁴⁵ 15 Temmuz darbe girişimi demokratik bir seçimle iş başına gelen bir yönetimi açıkça devirme teşebbüsü iken Türkiye’nin darbecilere karşı yaptığı hamleler ve aldığı önlemler haksız, ölçsüz ve hukuksuz oldukları gerekçesiyle eleştirilmiş, darbeciler adeta mağdur gibi lanse edilmişlerdir. Türkiye’deki yönetimin otoriter ve tek adamcı eğilimler içinde olduğu söylemi bu kez de bu bağlamda dile getirilmiştir.⁴⁶ Böylelikle AK Parti yönetimindeki Türkiye’nin otoriter, şiddet yanlısı ve antidemokratik bir rejime dönüştüğü algısı pekiştirilmeye çalışılmıştır.

İki ülke arasındaki mevcut yapısal sorunların işlendiği bölümde dikkat çekildiği üzere burada da Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı güvenlik ve beka sorunu Almanya tarafından göz ardı edilerek mesele “insan hakları” ve “Avrupa değerleri” söylemine indirgenmiştir. Türkiye karşıtı söylemlerden beslenen bu karşı propaganda hareketinin, hedefine Türkiye’nin yeni vizyon siyasetinin kurucusu ve taşıyıcısı Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı koyduğu ve onun kişiliği üzerinden Türkiye’ye karşı

bir ötekileştirme politikası izlediği görülmektedir. Bu ise bize bu kara propagandanın hem esas hedefleri hem de stratejisi hakkında bir fikir vermektedir. Türkiye aleyhtarı kampanyalar esnasında Almanya’da yaşayan Türkiye’ye muhalif unsurlarla iş birliği yapılarak Alman kamuoyunda Türkiye’ye değil “Erdoğan Türkiye”sine ya da yeni dönem Türk siyasetine karşı tavır alındığı algısı yaratılmaya çalışılmaktadır. Alman Dışişleri Bakanı Sigmar Gabriel’in “Türkiye başka Erdoğan hükümeti başka” mealinde yaptığı açıklamalar da bu gerçeği gözler önüne sermektedir.⁴⁷

16 Nisan referandum sürecinde de Alman siyasileri, medyası ve STK’larının adeta bir blok halinde Türk hükümeti üyelerine ve AK Parti’li siyasilere karşı bir karalama ve engelleme kampanyası yürüttükleri görülmüştür. Bu sürecin referandumda “hayırcı” cephenin ve hükümet karşıtı muhalif unsurların desteklendiği ama buna mukabil “evet”çi cephenin engellenip susturulduğu ve diplomatik nezaketin bir tarafa bırakıldığı açık bir karşı propaganda hareketine dönüştüğü görülmüştür. Bu bağlamda Sol Parti lideri Sahra Wagenknecht’in Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı açıkça “terörist” olarak tanımladığı konuşması, Türkiye karşıtı propagandanın geldiği noktayı görmek açısından önemlidir.⁴⁸ Alman basın ve siyaset dilinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın sürekli

45. “Erdoğan Vergleicht Säuberungen mit Deutscher Wiedervereinigung”, Spiegel Online, 10 Ağustos 2016; Hasnain Kazim, “Entlassen, Festnehmen, Schikanieren”, Spiegel Online, 27 Temmuz 2017.

46. Claire Gandanger, “Türkei: Säuberung ohne Debatte”, arte.tv, 1 Ağustos 2016, <http://info.arte.tv/de/tuerkei-saeuberung-ohne-debatte>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017); Nach Putschversuch, “Welle der ‘Säuberung’ nach Putschversuch in der Türkei”, *Die Welt*, 16 Temmuz 2016.

47. Michael Giese ve Wolfgang Kleideiter “Sigmar Gabriel wirft der Türkei Rufmord vor”, Westfälische Nachrichten, 7 Ağustos 2017, <http://www.wn.de/Welt/Politik/2935809-Bundesaussenminister-Interview-Sigmar-Gabriel-wirft-der-Tuerkei-Rufmord-vor>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

48. “Trump Droht Nordkorea mit Völliger Zerstörung”, Spiegel Online, 19 Eylül 2017.

“diktatör” ve “tek adam” olarak yansıtıldığı bu retorikğin esas amacının Cumhurbaşkanı hakkında Saddamvari bir tek adam imajı yaratmak suretiyle, muhtemel çatışma durumlarında Türkiye’ye yapılabilecek yumuşak ve sert müdahalelere meşruiyet zemini hazırlamak olduğu açıktır.⁴⁹ Cumhurbaşkanı Erdoğan üzerinden oluşturulan şeytanlaştırma ve ötekileştirme politikasıyla Türkiye siyasi olarak Almanya’nın istediği çizgiye getirilmeye çalışılmaktadır.

Son olarak İncirlik Üssü meselesinde Almanya’nın alışkın olduğu asimetrik ilişki biçimi refleksi ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin Alman parlamento heyetine içerisinde PKK’nın terör örgütü olmadığını savunan Sol Parti milletvekillerinin de yer alması nedeniyle İncirlik’te konuşlanan Alman birliklerini ziyarete izin vermemesi neticesinde birlik, tüm uzun vadede yaşanabilecek güvenlik risklerine rağmen Ürdün’e taşınmıştır. İncirlik krizi meselesinde her iki tarafın da taviz vermemesi iki ülke ilişkilerinde asimetrik güç ilişkisinin artık geçerli⁵⁰ olmadığını ve her iki ülkenin de kendi pozisyonlarını korumakta ısrarcı olduklarının bir göstergesidir.

Türkiye ve Almanya’nın terör ve güvenlik konusunda farklı yaklaşımlara sahip olmaları iki ülke arasında karşılıklı olarak ajanlık suçlamalarına neden olmuştur. 2014 yılında Türk kökenli üç kişinin Türkiye hesabına ajanlık yaptığı iddiaları ve geçen ay basında yer alan MİT ajanlarının Anayasayı Koruma

Teşkilatına sızma iddiası üzerine, Alman istihbaratının MİT’in faaliyetlerini araştırmak için özel bir tim kurduğu haberleri gündeme gelmiştir.⁵¹ Alman hükümetinin Türkiye’ye yönelik ajanlık suçlamaları yalnızca bir iddia olarak kalırken, Almanya’nın 2009-2014 tarihleri arasında Türkiye’yi dinlediği haberini ise Alman hükümeti doğrulamıştır.⁵² Almanya bu dinleme faaliyetini Türkiye’nin özel konumu, PKK ve uyuşturucu bağlantısı ve göçmenlerin Avrupa’ya geçişini kontrol etmek amacıyla yaptığını iddia etmiştir. Almanya bu faaliyetlerini, güvenlik gerekçesiyle açıklarken Türkiye’nin FETÖ mensuplarına yönelik Almanya’da yürütmek istediği istihbarat talebini reddederek bir NATO müttefiki olan Türkiye’nin güvenlik ve istikrarını tehlikeye atmıştır.⁵³ Yine bu çerçevede Türkiye’nin milli güvenlik tehdidi olarak gördüğü FETÖ’nün Almanya’daki mensuplarına, Alman istihbaratınca Türkiye’ye gitmemeleri yönünde telefon ve mektuplarla uyarılar yapıldığı, resmi ağızlardan yapılan açıklamalarda açıkça dile getirilmiştir.⁵⁴

Alman basınında çıkan haberlerde Almanya’nın Türkiye’yi dinlemesinin Helmut Schmidt hükümetinin 1976 yılında aldığı bir kararla başladığı ve yaklaşık kırk yıldır bu dinleme ve istihbarat faaliyetlerinin devam

49. “Erdoğan’a Saddam Benzetmesi”, *Gerçek Gündem*, 11 Nisan 2014.

50. Hasnain Kazim, “Türken Werfen Deutschland Heuchelei Vor”, *Spiegel Online*, 17 Ağustos 2014.

51. Von Dirk Banse ve Uwe Müller, “Türkei will Gezielt Spitzel in Verfassungsschutz Platzieren”, *Die Welt*, 17 Temmuz 2017.

52. Kazim, “Türken Werfen Deutschland Heuchelei Vor”.

53. Geflüchtete Soldaten, “Türkei spioniert auch in Deutschland”, *T Online*, 5 Temmuz 2017, http://www.t-online.de/nachrichten/ausland/internationale-politik/id_81591190/gefluechtete-soldaten-deutschland-von-tuerkei-ausspioniert.html, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

54. “Die Sollen Wissen, Dass Wir Sie im Blick Haben”, *Die Welt*, 17 Eylül 2017.

ettiği ortaya çıkmıştır.⁵⁵ Bu durum Almanya'nın mevcut AK Parti hükümetiyle olan ilişkilerinden bağımsız olarak uzun bir dönemdir Türkiye'yi bir tehdit olarak konumlandığı ve müttefiklik hukukuna aykırı bir şekilde hareket ettiğini göstermektedir. Aslında bu durum Almanya'nın eskiden beri Türkiye karşısında kendisini daha üst pozisyonda gördüğünü ve bu eski refleksini bugün de sürdürmek istediğini göstermektedir. Asimetrik ilişki biçiminin bir tezahürü olan bu tutum, Türkiye'nin yeni siyasi konjonktüründe sürdürülebilir görünmemektedir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan üzerinden oluşturulan şeytanlaştırma ve ötekileştirme politikasıyla Türkiye siyasi olarak Almanya'nın istediği çizgiye getirilmeye çalışılmaktadır.

FIRSATLAR VE İŞ BİRLİĞİ ALANLARI

Ekonomi

Siyasal olarak iki ülke arasındaki ilişkiler son derece kötü olmasına rağmen ekonomik ilişkilerin siyasal gelişmelerden çok fazla etkilenmeden devam ettiğini söylemek mümkündür. Öyle ki uzmanlar tarafından ekonomik alanın iki ülke arasındaki ilişkilerde en sorunsuz alan olduğu değerlendirilmektedir.⁵⁶

55. "BND soll die Türkei Bereits Seit 1976 Abhören", *Die Welt*, 23 Ağustos 2014.

56. Kemal İnat, "Türk-Alman İlişkilerini Anlamak –II: Ekonomi", *Türkiye*, 29 Temmuz 2017.

Geleneksel olarak Türkiye ile Almanya arasındaki ekonomik ilişkiler çok güçlüdür. Kökenleri Osmanlı İmparatorluğu'nun 1840 yılında Prusya Krallığı ile imzalamış olduğu ticaret anlaşmasına kadar giden iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde Almanya, Türkiye'nin en önemli ticari partneri olma konumunu –savaş yılları hariç olmak kaydıyla– 20. yüzyıl boyunca korumuştur. Almanya'nın Türkiye'nin toplam ticaretinde bir dönem (1938) yüzde 45'e⁵⁷ kadar çıkan payı, sonraları Türkiye'nin zamanla ticaret yaptığı ülkeleri çeşitlendirmesi nedeniyle yüzde 20'lere⁵⁸ kadar düşmüşse de bu rakam Almanya'nın sıralamadaki konumunu etkilememiştir.

Tarihten gelen olumlu ivmenin etkisiyle iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin günümüzde de olumlu yönde seyrettiğini vurgulamamız gerekmektedir. Bu bağlamda Almanya, 35,4 milyar dolarlık ticaret hacmi ile Çin ve İtalya'nın önünde birinci sırada bulunmaktadır.⁵⁹ Sözü edilen görece yüksek ticaret hacminin Türk-Alman ekonomik ilişkilerinin diğer ülkelere nazaran öncü konumuna işaret ettiğini söylemek mümkün olmakla beraber iki ülke arasındaki potansiyelin Almanya'nın Türkiye'ye karşı hakkaniyetli bir siyasal tutum takınmaması nedeniyle arzu edilen seviyenin çok altında

57. Kemal İnat, "Türkei Handbuch der Aussenwirtschaftspolitik: Staaten und Organisationen", *Handbuch der Aussenwirtschaftspolitik: Staaten und Organisationen*, ed. Michek Neu, Wolfgang Gieler ve Jürgen Bellers, (Lit Verlag, Münster: 2004), s. 827-833.

58. İnat, "Türkei Handbuch der Aussenwirtschaftspolitik: Staaten und Organisationen", s. 827-833.

59. İnat, "Türk-Alman İlişkileri: Sorunlar ve Çözümler".

TABLO 1. FEDERAL ALMANYA'NIN TÜRKİYE İLE DIŞ TİCARETİ

Yıllar	İhracat	Toplam İhracattaki Payı (yüzde)	İthalat	Toplam İthalattaki Payı (yüzde)
2014	25.663.750	1,71	17.868.513	1,47
2015	24.796.825	1,86	16.094.742	1,52
2016	24.886.055	1,85	17.004.577	1,60

TABLO 2. TÜRKİYE'NİN FEDERAL ALMANYA İLE DIŞ TİCARETİ

Yıllar	İhracat	Toplam İhracattaki Payı (yüzde)	İthalat	Toplam İthalattaki Payı (yüzde)
2014	15.147.423	9,61	22.369.476	9,23
2015	13.418.068	9,32	21.351.984	10,3
2016	14.004.848	9,82	21.473.789	10,8

kaldığı da belirtilmelidir. Ekonomi üzerindeki siyasal etkiyi şu istatistiklerde görmek mümkündür: 2001-2008 arası dönemde iki ülke arasındaki ticaret hacmi yüzde 300 artarken 2008-2016 arasında ise yalnızca yüzde 12 gibi küçük bir artışla sınırlı kalmıştır.⁶⁰

Son zamanlarda yavaşlama emaresi göstermekle beraber, Türkiye ile Almanya arasındaki ekonomik ilişkilerin seyrini en iyi ifade eden Almanya dışında faaliyet gösteren Alman işletmelerin sayısıdır. Diğer hiçbir ülkede olmadığı kadar Alman işletme (6 bini aşkın) faaliyet coğrafyası olarak Türkiye'yi seçmiştir. Aynı şekilde Almanya'da Türkiye kökenlilerin açmış oldukları 80 bini aşkın işletmenin de 50 milyar dolarlık yıllık ciroya ulaşp 450 bin kişilik bir istihdam oluşturmaları Almanya eko-

nomisine hatırı sayılır katkı sağladıklarını göstermektedir.

İstatistiki verilerden de anlaşılacağı gibi Türkiye ile Almanya iki önemli ticari partnerlerdir. Türkiye, Almanya'ya ihracat yapan ülkeler sıralamasında 16. sırada iken bu ülkeden mal ve hizmet alımında 15. sırada bulunmaktadır.

Türkiye, Almanya açısından özellikle otomotiv ürünleri ve yedek parça sektöründe en önemli pazarlardan birisi olduğu kadar dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerden biri olarak, havacılık ve uzay sektöründe de en önemli partneri konumundadır. Türkiye'nin Almanya'ya ithal ettiği ürünler arasında ise otomotiv yedek parça ve tekstil ürünleri ile kabuklu meyve ve yemişler ilk sırada gelmektedir.⁶¹

60. İnat, "Türk-Alman İlişkileri: Sorunlar ve Çözümler".

61. "So Wichtig ist die Türkei für die Deutsche Wirtschaft", Spiegel Online, 8 Ağustos 2016.

TABLO 3. ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRK VATANDAŞLARININ SAYISI ⁶²	
Yıl	Sayı
2005	1.764.041
2006	1.738.831
2007	1.713.551
2008	1.688.370
2009	1.658.083
2010	1.629.480
2011	1.946.444
2012	1.575.717
2013	1.549.808
2014	1.527.118
2015	1.506.113
2016	1.492.580

Almanya'daki Türkler ve Türkiye'deki Almanlar

Türkiye-Almanya ilişkilerinin olumlu akslarından biri de 1950'lerden itibaren Almanya'nın ihtiyaç duyduğu ucuz iş gücü ihtiyacını karşılamak üzere bu ülkeye giden Türkiyeli işçiler olmuştur. İlk başlarda kısa süreli olacağı düşünülen bu göçün Almanya'ya yerleşen işçilerin zamanla eşlerini ve çocuklarını da yanlarına almaları neticesinde Almanya'daki Türk nüfusu hatırı sayılır oranlara ulaşmıştır. Elli yılı aşkın süredir Almanya'da ikamet eden Türkiye kökenlilerin bir kısmı Türkiye'ye geri dönüş yapmış olmasına rağmen, Almanya'da hala yerleşik olanların sayısının 3 milyonu aştığı tahmin edilmektedir ki bu rakamın 1,5 milyonu Alman vatandaşlığını almış kişilerdir.

62. "Ausländische Bevölkerung nach Ausgewählten Staatsangehörigkeiten", DESTATIS, <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendischeBevoelkerung/Tabellen/StaatsangehoerigkeitJahre.html;jsessionid=49B04F141AC5A8A4C954A24DC97ECB71.cae4>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

Yukarıdaki tabloda da görülebileceği gibi önemli sayıda Türk vatandaşının bulunduğu Almanya'da bir o kadar da Alman vatandaşlığına geçmiş Türkiye kökenli ikamet etmektedir. Bu kişilerin Alman vatandaşlığını tercih rakamları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

TABLO 4. ALMAN VATANDAŞLIĞINA GEÇEN TÜRK VATANDAŞLARI ⁶³	
Yıl	Sayı
2005	32.661
2006	33.388
2007	28.861
2008	24.449
2009	24.647
2010	26.192
2011	28.103
2012	33.246
2013	27.970
2014	22.463
2015	19.695
2016	16.290

Türkiye, Almanya'da bulunan Türkiye diasporasından uzunca bir süre döviz girdisi sağlama yoluyla cari açığı kapatma şeklinde istifade etmenin yanı sıra ilerleyen zaman içerisinde bu kişilerin Türkiye'de de gerçekleştirdikleri çok sayıda yatırımdan da fayda sağlamıştır. Buna karşılık Almanya, Türkiye kökenli işçiler sayesinde hem ucuz iş gücü imkanı elde etmiş hem de zamanla işçi statüsünden işveren pozisyonuna geçen çok sayıda kişinin kurmuş olduğu 80 bini aşkın

63. "Anzahl der Einbürgerungen von Türken in Deutschland von 2003 bis 2016", Statistisches Bundesamt, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/152908/umfrage/einbuengerungen-von-tuerken-in-deutschland>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

işletme ile ülkenin ekonomik gelişmesine katkı elde etmiştir.

İki ülke arasındaki insan göçünün tek taraflı olduğunu da düşünmemek gerekir. Ağırlıklı olarak ülkemizin güney bölgelerinde yerleşik bulunan Alman vatandaşlarının sayısı 70 bin dolayındadır.⁶⁴ Bu rakama ek olarak ülkemize her yıl turist olarak gelen Alman vatandaşlarının sayıları da –2016 yılı göz ardı edilecek olursa– genel olarak düzenli bir artış göstermektedir. Bunun dışında Almanya, Türkiye’ye sadece turist göndermeyip örneğin sağlık turizmi gibi alanlarda da ikili iş birliği yapmanın yollarını aramaktadır.⁶⁵

Son dönemde Almanya’dan Türkiye’ye tersine göçte artış yaşanması da dikkat çekmektedir. Alman Federal İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan 2014 Göç Raporu’na göre Almanya’dan Türkiye’ye 31 bin 941 kişi dönüş yapmıştır ve bunların 6 bin 793’ü Alman vatandaşlığına sahip bulunmaktadır. Ülkeye dönüş yapanların içerisinde genç nüfusun çoğunlukta olması da dikkat çekmektedir. Yaşanan geri dönüş hareketinde Türkiye’nin giderek büyüyen ekonomisine bağlı olarak iyileşen yaşam şartlarının yanı sıra Almanya’da yaşayan göçmenlerin sürekli olarak kültürel ve kimliksel bir ötekileştirme politikasına maruz bırakılmaları da etkin bir rol oynamaktadır. Demografik olarak giderek yaşanan Almanya, bu gençlere ne siyasi

ne sosyal ne de ekonomik alanda bir gelecek perspektifi sunamamaktadır.⁶⁶

Turizm

Turizmin de iki ülke ilişkilerindeki etkisini tek taraflı olarak değerlendirmek hatalı olacaktır. Bu minvalde her yıl Almanya’yı ziyaret eden Türk turistlerin sayısını gösteren aşağıdaki tablo, Almanya’nın Türk turistleri açısından giderek artan bir oranda sevilen bir destinasyon olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte uzunca bir süredir Almanya’da devam eden Türkiye karşıtı haberler ve boykot çağrıları sonucu 2016 yılında Almanya’dan Türkiye’ye gelen turist sayısında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Hiç şüphesiz bunda Türkiye’yi hedef alan terör saldırıları ve darbe girişiminin de etkisi olmuştur.

TABLO 5. TÜRKİYE’Yİ ZİYARET EDEN ALMAN TURİST SAYISI ⁶⁷

Yıl	Miktar
2006	3.762.475
2007	4.149.805
2008	4.415.525
2009	4.488.350
2010	4.385.263
2011	4.826.315
2012	5.028.745
2013	5.041.323
2014	5.250.036
2015	5.580.792
2016	3.890.074

64. “Türkiye’de 650 Bin Yerleşik Yabancı Yaşıyor”, *Turizm Gazetesi*, 5 Şubat 2016.

65. “Almanya’dan Sağlık Turizminde İşbirliği Çağrısı”, BİSO, <http://www.biso.org.tr/?page=notice/noticeDetail.asp&id=25609>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

66. “Wenn Deutschtürken Lieber in die Türkei Zurück Wollen”, *Die Welt*, 15 Ocak 2016.

67. “Turizm İstatistikleri”, TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

Alman Dışişleri Bakanı Gabriel'in Türkiye'ye gidecek vatandaşlarına seyahat yasağı uyarısında bulunmasına rağmen, Alman turist sayısının 2017 yılının Ağustos ayında artış göstermesi ilgi çekicidir. Türkiye'de tatil yapan Almanya vatandaşlarının seyahatleri boyunca kendilerini güvende hissettikleri ve son yaşanan olaylardan etkilenmedikleri yönündeki Alman basınında yer alan beyanları göze çarpmaktadır.⁶⁸

TABLO 6. ALMANYA'YI ZİYARET EDEN TÜRK TURİST SAYISI ⁶⁹	
Yıl	Miktar
2005	299.091
2006	369.347
2007	437.118
2008	408.927
2009	474.840
2010	549.198
2011	425.428
2012	383.472
2013	315.384
2014	493.592
2015	477.927
2016	521.933

Güvenlik-Mülteci Krizi

Ortadoğu'daki ateşin kıvılcımlarının Almanya'ya da sıçrama olasılığı bu ülkenin temel güvenlik kaygılarından birini oluşturmaktadır. Anadolu ile Avrupa coğrafyasının fiziksel olarak birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak Ortadoğu'ya sınır olması, 2015

68. "Nachfrage Steigt Stetigtrotz Krise: Mehr Urlauber Fahren Wieder in die Türkei", Focus Online, 4 Ağustos 2017.

69. "Turizm İstatistikleri".

yılındaki Avrupa'nın mülteci krizi örneğinde de görüldüğü üzere AB'nin lider ülkesi Almanya'yı Türkiye ile bu alanda da iş birliğine yöneltti. Daha önceleri iki ülke ilişkileri açısından bir tema olmayan mülteci sorunu, Almanya'daki Merkel hükümeti açısından ülke içi siyasette büyük bir problem yaratmadan Türkiye ile AB arasında yapılan anlaşma aracılığıyla büyük oranda aşılmış oldu. Gerek ülke içinde gerekse başta Viktor Orban'ın yönetimi altındaki Macaristan olmak üzere çok sayıda AB ülkesi tarafından tek taraflı hareket ederek AB sınır güvenliği ni hiçe saymakla suçlanan Merkel hükümeti bu kısıkaçtan kurtulmanın yollarını aramaya başladı. Avrupa kamuoyunun mültecilerin kıtaya kabul edilmelerini sempatiyle karşıladıkları 2015 yılı yaz aylarında akının kontrol altına alınması noktasında Türkiye ile temasa geçen Alman yöneticiler, Avrupa'nın mülteci krizinde neredeyse izole edilmiş olan ülkelerini Türkiye'nin desteği olmadan bu cendereden kurtaramayacaklarının bilincinde hareket ettiler. Türkiye'nin özellikle Ege ve Akdeniz'de seyreden tekneler ve botlar aracılığıyla Yunanistan'a geçmeye çalışan mültecilere yönelik engelleme çabaları olmasaydı Almanya belki de kısa süre içerisinde sadece Suriyeli olmayan 2-3 milyon mülteciye ev sahipliği yapmak durumunda kalacaktı. Söz konusu durum ise o dönemde seçim atmosferine girilen Hollanda, Fransa, Avusturya ve şimdilerde Almanya gibi ülkelerde mevcut güç dengelerinin giderek güçlenen aşırı sağcı çevreler lehine değişmesine fırsat oluşturacaktı.

Almanya’da Merkel hükümetinin de büyük oranda etkileneceği açık olan bu durumun dışında toplumsal kaos ve terörün ortaya çıkmasının da kuvvetle muhtemel olduğunu sezen Alman siyasiler, her ne pahasına olursa olsun Türkiye ile anlaşmanın yollarını aramaya başladılar. Angela Merkel’in de dahil olduğu Birlik Partileri hükümetleri 2015 yazına kadar takip edegeldikleri geleneksel Türkiye politikalarının tersine hareket ederek Türkiye’nin AB üyelik sürecine destek adımları attılar. Bu minvalde Merkel yönetimi, hem Türkiye’nin AB’ye üye olmasına karşı olduğunu söyleyip hem de üyelik müzakerelerini hızlandırarak önce “Ekonomik ve Parasal Politika” başlıklı 17. fasıl daha sonra da 33. fasıl olan “Mali ve Bütçesel Hükümler”in açılmasına onay vermiştir. Ki bu da mülteci meselesinde Almanya’nın o dönemde ne kadar zor durumda olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır. Fakat aradan geçen süre içerisinde Macaristan, Hırvatistan ve Sırbistan gibi ülkelerin sınırlarında aldıkları fiziki önlemlerle Balkan rotasının daha sıkı kontrol alınması nedeniyle Almanya bugün mülteci meselesinde Türkiye’ye daha az bağımlı olduğunu düşünmektedir denebilir.

Terör

Yukarıda ifade edildiği şekliyle Anadolu’nun Avrupa ve Ortadoğu arasında bir köprü olması ve halihazırda Ortadoğu’daki iç savaş ve karışıklıklar nedeniyle Almanya sadece mülteci meselesinde değil DEAŞ ve El-Kaide gibi örgütlerin kanlı eylemlerinde de

hedef tahtasında olan bir ülkedir. Mülteciler arasına Almanya’da terör faaliyetlerinde bulunmak amacıyla sızan DEAŞ ya da El-Kaide militanlarının ya da sempatanlarının burada gerçekleştirdikleri silahlı saldırılar ve potansiyel tehdit Almanya’nın güvenliği açısından son derece tedirgin edici seviyededir. 2016 yılında Würzburg’da bir trende 17 yaşındaki Afgan asıllı mültecinin gerçekleştirdiği ve dört kişinin yaralanmasıyla neticelenen saldırı ile yine aynı yıl içinde Berlin’deki Noel pazarında bulunan insanların arasına tır ile dalan Tunus asıllı DEAŞ militanının 12 kişinin ölmesiyle neticelenen saldırısı, Almanya’nın bu tür saldırılara karşı ne kadar açık olduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan Türkiye, Ortadoğu’dan Almanya istikametine yönelen potansiyel teröristlerin yakalanması, engellenmesi ve hedefleriyle ilgili istihbarat paylaşımı noktasında diğer Avrupalı devletlerle olduğu gibi Almanya ile de yakın çalışmalar yürüterek bu ülke için paha biçilmez bir destek sunmaktadır. Bunun dışında Türkiye güvenlik uzmanları, her ne kadar Alman meslektaşlarından yeteri kadar destek görmeseler de Almanya’dan Ortadoğu’daki çatışma bölgelerine geçmek isteyen ve buradaki çatışmalara dahil olarak radikalleşen unsurların da önüne geçmeye çalışmaktadır. Böylelikle Türkiye Almanya’nın güvenliğine dolaylı olarak da katkıda bulunmaktadır. Buna mukabil Alman sorumlular da özellikle ülkelerince de terör örgütü olarak görülen PKK ve DHKP-C unsurlarının paravan şirket ve dernekler aracılığıyla finansman sağlamasının önüne geç-

çecek somut adımları atmaları iki ülke ilişkilerine katkı sağlayacaktır. Benzer şekilde FETÖ'nün Almanya tarafından da terör örgütü olarak tanınması noktasında gösterilecek her çaba, Türkiye tarafından çok değerli jestler olarak değerlendirilecektir.

Goethe Enstitüsü'nün muadili konumunda olan Yunus Emre Enstitüsü Almanya'daki ilk şubasını 2013'te açmıştır.

NATO

İki NATO üyesi Türkiye ve Almanya'nın Soğuk Savaş süresince genelde uyum içinde hareket ettiğini söyleyebiliriz. Bu minvalde Almanya'nın teçhizat noktasında Türkiye'ye yönelik katkı ve destekleri yadsınamaz. Somut olarak birleşmeden sonra Doğu Almanya askeri kuvveti Ulusal Halk Ordusunun silahlarının Türkiye'ye verilmesi hem Türkiye'nin gereksinimlerini karşılamış hem de Almanya'yı imha etmesi çok zor ve pahalı olan bu silahlardan kurtarmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve iki Almanya'nın birleşmesi ile Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında en önemli dış politika hedeflerinden birine ulaşması, Türkiye'ye duyulan ihtiyacın konjonktürel olarak azalmasına neden olmuştur. Bununla birlikte iki ülke arasındaki askeri ilişkilerin çoğunlukla sorunsuz devam ederken 1992-1995 arasında Almanya'nın Türkiye'ye yönelik uyguladığı tek taraflı askeri

ambargo ve şimdilerde karşımıza çıkan çeşitli silah ve mühimmat yasaklamaları askeri ilişkilere Almanya tarafından konulan şerh olarak nitelendirilebilir. Buna mukabil Türkiye, de Almanya tarafından atılan söz konusu konjonktürel adımlara cevap olarak Alman milletvekillerinin İncirlik Üssü'nde bulunan Alman askerlerini ziyaret etmelerini yasaklamış, Konya'da da ancak NATO şemsiyesi altında böyle bir ziyarete izin vererek askeri ilişkilere kendi açısından şerh düşmüştür.

Suriye iç savaşında da görüldüğü üzere konjonktürün değişmesiyle birlikte Türkiye'nin Almanya'nın güvenliği için önemi NATO bünyesindeki müttefiklik ruhuna da uygun olarak algılanmıştır. Bu minvalde Suriye'den Türkiye'ye yönelik füze tehdidi nedeniyle Almanya 2012 yılında Kahramanmaraş'ta konuşlandırılmak üzere Patriot bataryaları göndermiş fakat daha sonra geri çekmiştir. NATO kapsamında gerçekleştirilen bu desteğin dışında Alman devleti Suriye iç savaşı boyunca Türkiye'nin savunduğu Suriye'de uçuşa yasak bölge tezine destek veren nadir ülkelerden olmuştur.⁷⁰ Aynı şekilde içinde bulunulan netameli dönemin geçişi ile birlikte iki ülke ilişkilerinde çok önemli bir yer tutan askeri ilişkilerin de normal seyrine döneceği varsayılabilir.

Kültürel ve Bilimsel İlişkiler

Tıpkı siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda olduğu gibi kültür ve bilim alanlarında da iki ülke ilişkileri oldukça gelişmiş düzeyde

70. "Merkel'in Uçuşa Yasak Bölge Desteği Ne Anlama Geliyor?", BBC, 16 Şubat 2016.

olup savaş gibi arızı haller dışında tarihsel bir süreklilik de taşımaktadır. Hatta konuyu iki halk arasındaki ilişkiler temelinde inceleyecek olursak savaş durumunun dahi ilişkileri koparmaya yetmediği tespitinin yapılması gerekir ki bu da Türk ve Alman halkları arasındaki ilişkilerin boyutlarının anlaşılmasına yardımcı olur.

İki ülke arasındaki bilimsel faaliyetlerin kökeni diğer alanlarda da olduğu gibi Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Yine Almanya'nın kendi stratejik hedefleri doğrultusunda Osmanlı dünyasındaki Fransız etkisini kırma amaçlı olarak⁷¹ Alman dilindeki birtakım eserleri Osmanlıcaya çevirmesiyle başlayan iki ülke arasındaki bilimsel ilişkiler, Osmanlı topraklarında Alman okulları açılmasıyla ivme kazanmış ve Osmanlı eğitim sisteminin çeşitli kademelerinde Alman uzmanların istihdam edilmesiyle sonuçlanmıştır. Cumhuriyet dönemi ile birlikte 3 Mart 1924 tarihli Türk-Alman Dostluk Anlaşması'yla yeni bir ruh kazandırılan ikili ilişkiler Türkiye'ye getirilen Alman bilim insanlarının tarımdan sanayiye, eğitimden kültüre ihtiyaç duyulan hemen her alanda Türkiye'ye katkıları ile perçinlenmiştir.

Almanya'daki Nazi iktidarı dönemi iki ülke arasındaki ilişkileri kısmi olarak geriletmişse de bu defa Nazi rejiminden kaçan bilim insanlarının bir kısmının Türkiye'ye gelmesiyle açığın kapatılmış olduğu söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki

dönemde iki ülke arasında 1957 yılında imzalanmış olan Türk-Alman Kültür Anlaşması'nın bir başlangıç teşkil ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu tarihten günümüze kadar geçen sürede iki ülke arasında bu alanda başka bir anlaşmanın imzalanmamış olması ilişkilerin çok daha derinleştirilemediğinin bir işareti olarak görülebilirse de aynı durum söz konusu anlaşmanın kapsamlı ve vizyoner olduğunun göstergesi olarak da okunabilir.

2000'li yıllarla birlikte ivme kazanan bilimsel ve kültürel ilişkilerin eğitim alanındaki reformlar aracılığıyla çift/ortak diploma verilmesi ve AB çerçevesi Erasmus öğrenci değişim programları ile kısmi bir derinlik kazandığı söylenmelidir.⁷²

TABLO 7. TÜRKİYE'DE EĞİTİM GÖREN ALMAN ÖĞRENCİLER

Yıl	Sayı
2004-2005	143
2005-2006	202
2006-2007	266
2007-2008	389
2008-2009	552
2009-2010	790
2010-2011	119
2011-2012	1.337
2012-2013	1.730

71. Fahri Türk ve Servet Çınar, "Türkiye ile Almanya arasındaki Bilimsel İlişkiler: Türk-Alman Üniversiteleri", *Akademik Bakış*, Cilt: 7, Sayı: 13, (Kış 2013), s. 45.

72. "Deutsche Studierende im Ausland: Statistischer Überblick 2003-2013", Statistisches Bundesamt, https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/Hochschulen/StudierendeAusland5217101157004.pdf?__blob=publicationFile, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

TABLO 8. ALMANYA'DA EĞİTİM GÖREN TÜRK ÖĞRENCİLER	
Yıl	Sayı
2005	6.587
2006	7.077
2007	7.180
2008	6.911
2009	6.711
2010	6.635
2011	6.535
2012	6.584
2012	6.666
2014	6.701
2015	6.785

İki ülke arasındaki kültürel ve bilimsel ilişkilere büyük katkısı olan Alman kültür merkezlerinin, 1991 yılından itibaren Goethe Enstitüsü olarak yeniden yapılandırılması ve Türkiye’de sadece İstanbul, Ankara ve İzmir gibi üç büyükşehirde varlık göstermenin ötesine geçerek 2007 yılından itibaren taşraya da açıldığına şahit olunmuştur. Bu minvalde Edirne başta olmak üzere Anadolu’nun bazı kentlerinde Almanya Buluşma Merkezleri ismiyle faaliyet gösteren kültür kurumları Türk-Alman yakınlaşmasına hizmet etmektedir. Aynı şekilde Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) de gerek öğrenci bursu gerekse ortak proje finansmanı yoluyla ikili ilişkilere ilgili bulunduğu alanda katkı sunmaktadır.⁷³

Burada Goethe Enstitüsü’nün muadili konumunda olan ve Türkiye’nin 2000’li yıl-

73. “Wissenschaft Weltoffen Kompakt 2016”, DAAD, http://www.wissenschaftweltoffen.de/kompakt/wwo2016_kompakt_de.pdf, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).

lar ile birlikte hemen her alanda gerçekleştirilmiş olduğu sızramanın kültürel alandaki iz düşümü sayılan Yunus Emre Enstitülerini de zikretmek uygun olacaktır. Halihazırda kırkı aşkın ülkede faaliyet gösteren Yunus Emre Enstitüsü’nün Almanya’daki ilk şubesi 2013 yılında Berlin’de açılmış olup Köln şehrinde de faaliyet yürütülmektedir.

Cumhuriyet döneminde Türkiye’de bir Türk-Alman üniversitesi kurulması amacıyla ilk kez dönemin başbakanları Mesut Yılmaz ve Helmut Kohl arasında 30 Eylül 1997 tarihinde imzalanan ve İstanbul Erkek Lisesi Vakfı’nın öncülüğünde bir girişim olmuşsa da bu girişimin hayata geçirilmesi vakit almıştır.⁷⁴ Özellikle Almanya’nın ısrarcı olması ve Türkiye’nin de bu talebe sıcak bakmasıyla iki ülke temsilcilerinin çeşitli defalar yapmış oldukları çalışmalar meyvesini vermiş ve 6 Aralık 2007 tarihinde Türk-Alman Üniversitesi’nin kuruluşuna dair bir anlaşma imzalanmıştır. Daha sonra 30 Mayıs 2008 tarihinde bir araya gelen dönemin Türk Dışişleri Bakanı Ali Babacan, Alman Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier ve Alman Eğitim ve Bilim Bakanı Annette Schavan tarafından Türk-Alman Üniversitesi’nin (TAÜ) kuruluş anlaşması imzalanmış ve 22 Ekim 2010 tarihinde de iki ülke cumhurbaşkanlarının da katıldıkları bir törende üniversitenin temeli atılmıştır.⁷⁵ TAÜ 2011 yılında akademik faaliyetlerine başla-

74. Fahri Türk ve Servet Çınar, “Türkiye ile Almanya Arasındaki Bilimsel İlişkiler: Türk-Alman Üniversiteleri”, *Akademik Bakış*, Cilt: 7, Sayı: 13, (Kış 2013), s. 45.

75. Türk ve Çınar, “Türkiye ile Almanya Arasındaki Bilimsel İlişkiler: Türk-Alman Üniversiteleri”, s. 45.

mış olup bünyesindeki her iki ülke akademisyenlerinin de çalışmalarıyla hem bilim dünyasına katkı sağlamakta hem de iki ülke arasındaki müspet ilişkileri geliştirmektedir.

SONUÇ

Ne Türkiye ne de Almanya'nın dahil oldukları kültür coğrafyalarının dışında bir başka ülke ile kendi aralarındaki gibi gelişmiş bir ilişkiyi yürüttükleri gerçeği aslında iki ülke ilişkilerinin özeti niteliğindedir. Bununla birlikte özellikle son dönemde yaşanan siyasal türbülansın tarihsel olarak görece uzlaşma ve iş birliğinin hüküm sürdüğü alanlardan biri olan ekonomiye de sıçrama emaresi göstermesi, kıvılcımın zamanla diğer korunaklı alanlar olan bilim ve kültüre de kayacağı endişesini doğurmaktadır. Burada her iki ülke yöneticilerine düşen ana görev, sağduyuyu elden bırakmadan karşılıklı eleştirileri saklı tutan bir geçiş dönemi politikası izlemektir. Zira hepimiz biliyoruz ki özellikle Trump sonrası gerilen ABD-Almanya (Avrupa) ilişkilerinin daha da kötüleşmesi ihtimali, Almanya'nın Türkiye gibi bir dostu kaybetmesinin, maliyetinin halihazırda Alman hariciyesince yapılan hesapların da fevkinde olabileceğinin işaretlerini barındırmaktadır.

Almanya-Türkiye ilişkilerindeki en önemli unsurlardan birisi de Almanya'da bulunan Türk varlığıdır. Almanya'nın demografik gelişimi göz önüne alındığında topraklarında yaşayan genç göçmenlerin bu ülkenin geleceğine ileriki dönemlerde yön vereceği gerçeği, bu grupların ivedilikle toplumun

eşit unsurları olarak tüm sosyal, siyasal ve ekonomik mekanizmalara dahilini kaçınılmaz kılmaktadır.

Almanya'nın meşum olaylarla dolu tarihinden ders alıp almadığı, bugüne kadar geçen sürede demokrasi ve özgürlüğü hem toplumsal hem de siyasal dokusunda ne denli içselleştirdiği noktasında Türkiye ve Türk toplumuna karşı alacağı tavır adeta bir turnusol kağıdı olma niteliğindedir. Türkiye'nin ve topraklarında yaşayan göçmen unsurların bu hususlarda Almanya'nın siyasal ve kültürel zihnine ayna tuttuğunu akıldan çıkarmamak gerekmektedir.

Almanya ile Türkiye arasında gelecekte yaşanması muhtemel konjonktürel krizlerin daha rahat ve en az zararla atlatılması iki ülke arasındaki yapısal sorunların çözülmesine bağlıdır. Burada en önemli görev ise ilişkilerin değişen dinamiğine uyum sağlamakta direnen Almanya'ya düşmektedir. Berlin, Ankara ile ilişkilerine hakim olan üstenci ve buyurgan tavrından vazgeçmeli ve Türkiye'yi tutarsız bir biçimde insan hakları, özgürlük ve Avrupa değerleri noktasında köşeye sıkıştırmaya gayret etmek yerine topraklarında yaşayan ve ekonomik kalkınmasını kısmen borçlu olduğu Türkiye kökenliler ile bunların yarıya yakınının vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları Türkiye devletiyle eşitlik, kültürel farklılıklara saygı ve hukuk temeline dayalı bir ilişki geliştirmelidir.

Sonuç olarak ikili ilişkileri en azından içinde bulunduğumuz kriz öncesindeki döneme döndürmek için şu önlemlerin alınması faydalı olacaktır:

- İkili ilişkilerin dostane olmasının ön şartının tarafların birbirlerini göz hizasında görmelerine bağlı olduğu anlaşılmalıdır. Bu noktada özellikle Almanya'nın Türkiye yönelik olarak öteden beri sürdürüldüğü asimetrik ilişki biçimini, oluşan yeni uluslararası siyasi ve ekonomik konjunktürde devam ettiremeyeceği gerçeğini görmesi ve buna uygun rasyonel bir siyaset geliştirmesi gerekmektedir.
- Krizin herhangi bir boyutunda ekonominin bir silaha dönüştürülmesine asla izin verilmemelidir. Bu açıdan iş çevrelerinin siyasilerin karşılıklı atacakları adımları iş dünyasının perspektifinden de değerlendirmeleri sağlanmalıdır. Bu minvalde Almanya'nın Türkiye'de yatırım yapacak Alman şirketlerine verdiği Hermes kredi garantilerini iptal edeceği söyleminin ikili ilişkilerin geleceği açısından yanlış olduğu vurgulanırken, Başbakan Yıldırım'ın Türkiye'deki en büyük Alman şirketlerinin yöneticileri ile bir araya gelerek onlara yatırım güvencesi vermesinin takdir edilmesi yerinde olacaktır.
- İki ülke ilişkilerinin en sorunsuz alanlarından olan kültürel iş birliğinin geliştirilmesi görece sorunlu alanların da olumlu etkilenmesine katkı sağlayacaktır.
- İki ülke ilişkilerinin hem kriz hem de fırsat alanı olarak değerlendirilebilen terörle mücadelede iş birliğinin rasyonel temelde sürdürülmesi ve Türkiye'nin Almanya'da terör eylemleri gerçekleştirecek potansiyel teröristlerin yakalanması için istihbarat paylaşımında bulunması karşılığında, Berlin'in de Türkiye karşıtı terör örgütlerinin özellikle finans ayağının kesilmesinde Ankara'ya destek sunması yararlı olacaktır.
- Türkiye'nin, varlığını hedef alan 15 Temmuz darbe girişimi sonrası çeşitli milli güvenlik sorunlarıyla boğuştuğu bu dönemde Almanya insan hakları ve demokrasi kavramlarını Türkiye'nin içişlerine müdahale için bir araç olarak kullanmayı bırakmalıdır. Yetkililer bu hususta Alman kamuoyunda yer alan eleştirileri de dikkate almalı ve ülke iç güvenliği için de bir tehdit unsuru oluşturan terör örgütlerini himayeden vazgeçmelidirler.
- Almanya'da giderek yükselen aşırı sağ ırkçı söylemlerin Alman merkez siyaseti ve medyasının diskuruna sirayet etmeye başladığı bu dönemde Almanya, tarihinde yaşadığı meşum hadiseleri de göz önüne alarak Türk ve Müslüman göçmenlere karşı ötekileştirici söylemlere geçit vermemelidir.
- Lobicilik konusunda tecrübesiz olan Türkiye'nin, Almanya'da yaşayan ve Türkiye'nin adeta Almanya'da temsilini üstlenen Türk varlığını etkin bir güce dönüştürmesi gerekmektedir. Özellikle Almanya'da teşkilatlanmış Türkiye dostu Türk ve Alman STK'larının faaliyetlerine hem maddi hem de profesyonel destek verilmek suretiyle Türkiye'nin politikaları ve vizyonu kamuoyuna tanıtılmalıdır. Almanya'da oldukça yanlış

tanıtılan Türk kültürü düzenlenecek etkinliklerle Almanlara doğru ve etkin biçimde tanıtılarak Türkiye hakkındaki ön yargılar yıkılabilir. Almanya'da faaliyet gösteren Türk STK'ları da faaliyetlerini düzenlerken sadece orada yaşayan Türkleri değil Alman toplumunu da hedef alan bir vizyon geliştirmeleri gerekmektedir. Türkiye konsolosluklar ve dernekler vasıtasıyla Almanya'daki üçüncü ve dördüncü nesil eğitilmiş gençlere kendi ülkeleri dilleri ve kültürleri hakkında bilinç aşılayabilir ve onlara bir Türkiye vizyonu verebilirse, Türkiye'nin tanıtımında güçlü ve etkin bir yumuşak güç elde edilmiş olacaktır. Bu organizasyonlar, özellikle göçmenlere yönelik somut projelerle Alman resmi ve sivil kurumları ile iş birliğine gitmeli ve sosyal sorumluluk projelerinde yer almalıdır.

- Alman toplumunun bir parçası haline gelen Türk toplumunun büyük çoğunluğunu oluşturan muhafazakar göçmenlerin siyasette temsil sorununa yönelik somut adımlar atılmalıdır. Ciddi ve or-

ganize çalışmalar ve uzun soluklu siyasi angajman gerektiren bu türden oluşumların hayata geçirilmesinde Türkiyeli göçmenlere büyük görevler düşmektedir. Ancak öncelikli olarak Almanya bu göçmen muhafazakar grupların medya, siyasi partiler ve kurumsal yapılara dahil olmalarını engelleyen ötekileştirme siyasetinden vazgeçilmelidir. Öğrenilmiş bir çaresizlik içinde toplumsal ve siyasi mekanizmalara girmekte tereddüt eden bu kesimler, siyasi ve sosyal katılım konusunda teşvik edilmelidir. Bunun ilk şartı ise bu gruplara sahip oldukları kültürel ve dini kimliklerle kabul gördüklerinin kendilerine hissettirilmesi ve hem medyada hem akademide hem de siyasette kendilerini ifade edecek mecralar oluşturmalarına izin verilmesidir. Bu noktada Alman toplumunda faaliyet göstermeye ve etkin olmaya çalışan Türkiyeli göçmenlerin önündeki en büyük engelin gündelik hayatlarında her gün karşılaştıkları kurumsal ırkçılık olduğu unutulmamalıdır.

Son dönemde Almanya-Türkiye ilişkilerinde yaşanan gerginlikler özellikle 24 Eylül Pazar günü yapılacak seçimler öncesinde Almanya'nın ana gündem maddelerinden birini oluşturuyor. Bu çalışma tarihi çok eskiye dayanan, köklü Almanya-Türkiye ilişkilerini tüm boyutlarıyla analiz etmektedir.

Alman-Türk ilişkilerinin tarihi seyri içinde analiz edildiği çalışmada iki ülke arasında yaşanan sorunlar, yapısal ve konjonktürel olarak iki kategoride incelenmekte; dönemsel ve geçici etkenlere bağlı bu çatışma alanlarının ortaya çıkması ve çözümlenmesinde her iki ülke arasındaki ilişkinin keyfiyet ve mahiyetini belirleyen temel faktörlere vurgu yapılmaktadır. İkili ilişkilerde devletlerin reflekslerine sirayet eden yapısal sorunların belirleyiciliğinin vurgulandığı analizde bu sorunların ortaya çıkmasındaki temel etken olan "asimetrik ilişki biçimi" ve bu ilişkinin özellikle AK Parti iktidarı döneminde Türkiye'nin eşit ortaklık talebi doğrultusunda değişen dinamiğine dikkat çekilmektedir.

İki ülke arasında yaşanan sorunların insan hakları ve değerler tartışmaları, PKK ve terör desteği, Almanya'daki Türkiye karşıtı lobinin Türk aktörleri, Türkiye'nin AB üyeliği, Almanya'daki Türk toplumunun yaşadığı sorunlar ve aşırı sağ gibi başlıklar altında değerlendirildiği analizde iki ülke arasındaki iş birliği noktaları ise özellikle ekonomi ve güvenlik başlıkları çerçevesinde masaya yatırılmaktadır. Çalışmanın sonuç kısmında ise ikili ilişkilerin iyileştirilmesi bağlamında bazı önerilerde bulunmaktadır.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org